

Satu Leppänen

**SALASSAPITO JA TIEDON HALLINTA
LASTENSUOJELUN
PERHEVÄKIVALTATAPAUKSISSA**

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Kandidaatintutkielma

Maaliskuu 2024

TIIVISTELMÄ

Satu Leppänen: Salassapito ja tiedon hallinta lastensuojelun perheväkivaltapauksissa
Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Sosiaalityön tutkinto-ohjelma
Maaliskuu 2024

Vastuu lapsen tasapainoisesta kehityksestä ja hyvinvoinnista on ensisijaisesti vanhemmilla. Lasten ja perheiden parissa työskentelevien viranomaisten velvollisuus on tukea vanhempia lapsen kasvatuksessa ja tarvittaessa tarjottava apua ja palveluita perheen tueksi. Lastensuojelun sosiaalityön tehtävä on ehkäistä sellaisia ongelmia ja vaaratekijöitä, jotka voivat olla lapselle haitaksi. Arvioitaessa lastensuojelun väliintuloa ja toimenpiteitä on lapsen etu aina etusijalla. Vastuu lapsen edun turvaamisesta ja siihen liittyvistä päätöksistä on hänen asioistaan vastaavalla sosiaalityöntekijällä. Voidakseen tehdä huolellisesti harkittuja päätöksiä tarvitsee sosiaalityöntekijä riittävästi tietoa lapsen kasvuoloista ja arjesta. Luotettavan kokonaiskuvan muodostamista vaikeuttavat ristikkäin asettuvat juridiset velvoitteet lapsen edun vaalimisesta, salassapidosta ja yksityisyyden suojasta. Lisäksi toimintaympäristölle on luonteenomaista, että saatavilla oleva tieto on epäluotettavaa ja tunnelatautunutta.

Tutkielman tavoite on selvittää, miten salassapitoon ja tiedon hallintaan liittyvät haasteet vaikuttavat lastensuojelun sosiaalityöntekijän työhön. Kysymystä tarkastellaan erityisesti perheväkivallan kontekstissa. Tiedon hallinta -käsitteellä viitataan teknisiin ja juridisiin menettelytapoihin, joiden merkitys korostuu lastensuojelutyössä. Tutkielmassa tiedon hallinnalla on kuvattu kaikkea sellaista toimintaa, jossa sosiaalityöntekijä pyytää, luovuttaa, tulkitsee ja käsittelee sekä muodostaa tietoa. Tiedon hallinta ilmenee esimerkiksi asiakkaan tai toisen ammattilaisen kanssa kohtaamistilanteissa. Tutkielma on toteutettu laadullisena kirjallisuuskatsauksena eli review-tutkimuksena, jonka tutkimusmetodina käytettiin kartoittavaa sisällönanalyysiä. Aineistossa on mukana 11 vertaisarvioitua lastensuojelua koskevaa tutkimusartikkelia.

Tulosten perusteella tiedon hallintaan liittyvät haasteet aiheuttavat sosiaalityöntekijöiden sisäistä kuormittumista. Tämä koetaan muun muassa epävarmuutena omasta ammattitaidosta sekä työn ristiriitaisuutena. Luotettavan kokonaiskuvan muodostaminen ja sitä myötä lapsen edun valvominen nähdään vaikeaksi, minkä katsotaan heikentävän lastensuojelun ydintehtävien toteutumista. Lisäksi luottamus ja muut inhimilliset tekijät tunnistetaan keskeisiksi tekijöiksi moniammatillisessa yhteistyössä ja tiedonjaossa. Johtopäätöksenä esitetään synteesi, joka summaa tiedon avoimuuteen ja toisaalta salaamiseen liittyvät hyödyt ja haitat perheväkivaltapauksissa. Tutkielma tarjoaa lisää ymmärrystä sosiaalityöntekijöiden työssä kuormittumiseen ja lastensuojelun työn laatuun vaikuttaviin tekijöihin. Lisäksi tutkielma nostaa näkyväksi perheväkivaltaan liittyviä tiedon hallinnan erityishaasteita.

Avainsanat: Lastensuojelu, perheväkivalta, lapsen etu, salassapito, tiedon hallinta, moniammatillinen yhteistyö
Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
2 TIEDON HALLINNAN PERUSTEET	6
2.1 Tiedon hallinta käsitteenä.....	6
2.2 Kansalaisen tietoa koskevat oikeudet ja lainsäädäntö.....	7
2.3 Viranomaisen salassapito- ja ilmoitusvelvollisuus.....	9
3 LASTENSUOJELUN TOIMINTAYMPÄRISTÖ	10
3.1 Lapsen edun käsite lastensuojelutyötä määrittävänä tekijänä	10
3.2 Sosiaalityöntekijän harkintavalta ja päätöksenteko.....	11
3.3 Perheväkivalta ja vakavan vaaran tunnistamiskeinot.....	13
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	15
4.1 Tutkimuksen tavoite.....	15
4.2 Tutkimusmetodina kirjallisuuskatsaus	15
4.3 Aineiston keruu	16
4.4 Aineiston analyysi ja eettisyys	17
5 TUTKIMUKSEN TULOKSET	21
5.1 Tiedon hallintaan liittyvät sisäiset kuormitustekijät.....	21
5.2 Työn laadun ja ydintehtävän vaarantuminen.....	22
5.3 Luottamus moniammatillisessa tiedonjaossa	24
6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	26
LÄHTEET.....	30
LIITE 1.....	36

TAULUKKO- JA KUVIOLUETTELO

Taulukko 1. Aineiston sisällönanalyysissä muodostetut pelkistetyt ilmaisut ja käsitteiden luokittelut.....	19
Kuvio 1. Lastensuojelun sosiaalityöntekijän työssä esiintyvä tiedon hallinnan nelikenttä perheväkivaltatapauksissa	26

1 JOHDANTO

Lastensuojelun päivystäjän tietokoneruudulle läväähtää lastensuojeluilmoitus lähikoulusta. 11-vuotias Erik on kertonut koulun terveydenhoitajalle kotona tapahtuneesta vanhempien välisestä huutamisesta ja lyömisestä. Terveydenhoitaja on lisäksi huomannut mustelmia Erikin vasemmassa käsivarressa. Ilmoitukseen on kirjattu lapsen omat sanat “Ethän sä kerro tästä mun iskälle?”, mikä nostattaa heti varoitusmerkkejä sosiaalityöntekijän mielessä. Hänelle herää kysymyksiä: *Onko Erik välittömässä vaarassa? Mitä tapahtuisi, jos Erikin isä saisi tietää? Ovatko ilmoituksen tiedot paikkaansa pitäviä?*

Yllä kuvattu tilanne on kuvitteellinen mutta hyvin tyypillinen esimerkki siitä, millaisia työtehtäviä lastensuojelun sosiaalityöntekijä arjessaan kohtaa. Tiedolla on keskeinen rooli lastensuojelutyössä ja päätöksenteossa. Kattavan kokonaiskuvan muodostaminen on vaikeaa ilman luotettavaa tietoa lapsen arjesta ja kotioloista. Tiedonsaanti ei ole itsestäänselvyys, sillä kansalaisen oikeus yksityiselämään on turvattu perustuslaissa, ja lähtökohtaisesti viranomaisia sitoo salassapitovelvollisuus (Lohiniva-Kärkelä 2017, 159). Lastensuojelun viranomaisilla on kuitenkin lain suoma oikeus saada esimerkiksi terveydenhuollon toimijoilta tai poliisilta tietoja lapsen tilanteen selvittämiseksi, turvaamiseksi ja tarvittavien toimenpiteiden toteuttamiseksi (Räty 2020, 793). Lastensuojeluviranomaisen tärkein tehtävä on huolehtia lapsen edun toteutumisesta ja varmistaa, että lapsi on turvassa. Mikäli lapsen ja vanhemman oikeudet ovat vastakkain, menee lapsen etu aina edelle. (Sinko 2004, 115–117.)

On lapsen hyväksi, että vanhemmat ovat tietoisia hänen asioistaan, kuten esimerkiksi koulunkäynnistä ja terveydestä. Yllä kuvatussa esimerkissä Erik oli kuitenkin pyytänyt kouluterveydenhoitajalta, että hän ei kertoisi asiasta Erikin isälle. Tilanne on ristiriitainen sosiaalityöntekijälle, sillä laki edellyttää lapsen mielipiteen huomioimista (asiakaslaki, 10 §). Toisaalta lainsäädäntö velvoittaa sosiaalityöntekijää olemaan yhteydessä vanhempiin ja käymään ilmoituksen sisältö heidän kanssaan läpi. Lisäksi kaiken keskeisen tiedon tulisi olla helposti vanhempien saatavilla. (Räty 2019, 213.) Lastensuojelun sosiaalityöntekijä kohtaa työssään perheitä, joiden kotiloissa on tapahtunut väkivaltaa tai muita lasta uhkaavia asioita. Tällöin sosiaalityöntekijä voi joutua poikkeamaan normaalista toimintatavasta ja väliaikaisesti rajaamaan vanhemman oikeutta tiedonsaantiin, jotta tiedon antaminen ei aiheuttaisi välitöntä vaaraa lapselle tai hänen läheiselleen. (Mt., 219–222.)

Kouluterveydenhoitajalle oli myös noussut huoli Erikin käsivarressa olevista mustelmista, jotka voivat viitata lapsen kohdistettuun pahoinpitelyyn. Jos lapsen epäillään kohdistuneen seksuaali- tai väkivaltarikos, esimerkiksi pahoinpitely tai törkeä pahoinpitely, on viranomaisen velvollisuus tehdä ilmoitus suoraan poliisille tai vähintään harkittava poliisin konsultointia (Lohiniva-Kerkelä 2017, 167–168; ks. myös HE 164/2014, 144–145). Vakavimmillaan perheessä tapahtuva väkivalta voi johtaa perhesurmaan, jolla tarkoitetaan lapsen, vanhempaan, kumppaniin tai lähisukulaiseen kohdistettua tahallista hengenriistoa. Suomessa kuoli vuosien 2010–2019 aikana yhteensä 44 alle 15-vuotiasta lasta. 24 tapauksessa lapsen surmasi biologinen äiti ja 17 tapauksessa biologinen isä. Kolmessa tapauksessa kyseessä oli muu perhepiiriin kuuluva läheinen. (Lehti 2020.) Perhesurmien taustatekijöiksi on tunnistettu muun muassa talousongelmat, vaikeat ongelmat parisuhteessa, päihde- ja mielenterveysongelmat, eron jälkeinen vaino, itsetuhoisuus, väkivalta ja rikollisuus sekä huoltajuuskiistat (esim. Aho ym. 2017; Nikupeteri ym. 2017; Myers ym. 2021; Piispa ym. 2012).

Perhesurmien uhka ja niihin liittyvät riskitekijät tunnistetaan lastensuojelussa, mutta monet ulkoiset vaikuttimet voivat merkittävästi hankaloittaa tiedonsaantia ja lastensuojelussa tehtävää työtä. Esimerkiksi koronapandemian aikana (2020) kasvokkaisia asiakastapaamisia rajoitettiin siinä määrin, että tiimien esihenkilöt kokivat sen aiheuttaneen arviointien määräaikojen pitenemistä sekä riskikartoitusten hankaloitumista (Heino ym. 2023). Vähemmän on kiinnitetty huomiota siihen, miten tiedon hankintaan, vastaanottamiseen ja luovuttamiseen sekä salaamiseen liittyvät paineet ja ristiriidat vaikuttavat lastensuojelun sosiaalityöntekijän työhön. Tutkimalla aihetta lisää voitaisiin parantaa ammattilaisten ohjeistusta ja koulutusta sekä keventää erityisesti aloittelevien ammattilaisten psyykkistä kuormittumista. Ennen kaikkea uudella tutkimustiedolla voitaisiin tehokkaammin puuttua perheväkivaltaan ja suojella lapsia, kuten Erikiä sen uhalta.

Tässä tutkielmassa tulen perehtymään perheväkivaltatapauksissa ilmenevään salassapitoon ja tiedon hallintaan. Tarkastelen aihetta erityisesti lastensuojelun sosiaalityöntekijän näkökulmasta. Sosiaalityöntekijä käyttää ammatillista arviointia ja harkintaa siinä, millaista tietoa hän tarvitsee ja miten tietoa tulisi tulkita. Lastensuojelun toimintaympäristölle on tyypillistä se, että tietoa on hankalasti saatavilla ja se on epäluotettavaa (Munro 2019: 124–125). Miten tämä vaikuttaa sosiaalityöntekijän työhön ja millaista juridista tai oikeudellista tasapainoilua tiedon käsittely hänelle tuottaa? Ja miten sosiaalityöntekijä ratkaisee nämä ongelmat? Näihin kysymyksiin kandidaatintutkielmani pyrkii vastaamaan laadullisella review-tutkimuksella.

2 TIEDON HALLINNAN PERUSTEET

2.1 Tiedon hallinta käsitteenä

Kuusisto-Niemi (2016) nimeää tiedon hallinnan yleisenä tiedon käsittelytapana sosiaalihuollossa henkilötietolain säätämässä merkityksessä (henkilötietolaki, 523/1999). Kuusisto-Niemen määritelmä tiedon hallinnalle on tekninen ja juridisiin menettelytapoihin viittaava. Tiedon hallinta -käsitettä ei tule sekoittaa yhdyssanana kirjoitettuun *tiedonhallinta*-käsitteeseen, jolla viitataan organisaation tuottaman tiedon saatavuuteen, löydettävyyteen ja hyödynnettävyyteen (Yleinen suomalainen asiasanasto 2024). Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (2024) määrittelee sosiaali- ja terveysalan tiedonhallinnan asiakas- ja potilastietojen luotettavana ja yhdenmukaisena organisointina ja kehitystyönä, joista esimerkkinä voidaan mainita Kanta-palveluun ja yhtenäisiin asiakaskirjarakenteisiin siirtyminen. Pähkinänkuoressaan näiden kahden käsitteen välisen eron voi tulkita niin, että tiedonhallintaa käytetään kuvaamaan organisaatiotasolla tapahtuvaa prosessia ja tietojärjestelmiä, kun taas tiedon hallinnalla tarkoitetaan käytännön työssä tapahtuvaa tietoon liittyvää toimintaa. Käsitteet ovat osin päällekkäisiä ja vaikuttavat molemmat sosiaalityöntekijän työhön. Selkeyden vuoksi tiedon hallinta -käsite on valittu tässä tutkielmassa yläkäsitteeksi kuvaamaan kaikkea sellaista toimintaa, jossa sosiaalityöntekijä pyytää, luovuttaa, vastaanottaa, tulkitsee ja käsittelee sekä muodostaa tietoa.

Kuusisto-Niemi ja Kääriäinen (2005) kuvaavat tiedon roolia sosiaalityössä kohtaamisina, joissa sosiaalityöntekijä kerää, jakaa ja välittää informaatiota. Kohtaamiset ovat vuorovaikutustilanteita, joissa tiedonvaihdon lisäksi ovat läsnä tunteet, henkilökohtainen ymmärrys, asiantuntijuus ja valta. (Kuusisto-Niemi ja Kääriäinen 2005, 453.) Vastaavasti Huuskonen (2014) määrittelee sosiaalityön ja tiedon välisen yhteyden institutionaalisenä toimintana, sosiaalityöntekijän tulkintana asiakkaan tilanteesta sekä kuvauksena asiakkaan yksityiselämästä. Kuten Kuusisto-Niemi ja Kääriäinen, myös Huuskonen tunnistaa kohtaamistilanteen asiakkaan kanssa keskeiseksi tiedonmuodostukselle. (Huuskonen 2014, 3.) Kohtaamisen lisäksi Huuskonen ja Vakkari (2015) painottavat tiedon tallentamista asiakastietojärjestelmään eli dokumentointivaihetta hetkenä, jolloin tietoa suodattuu ja rakentuu. Huuskosen ja Vakkarin mukaan sosiaalityöntekijät tekevät suodattamista sekä tahallisesti että tahattomuuttaan ja sen syynä saattavat olla esimerkiksi lain asettamat rajoitteet, inhimilliset erheet tai sosiaalityöntekijän omat tulkinnat ja oletukset asiakkaan tilanteesta. (Huuskonen ja Vakkari 2015.) Vaikka asiakastietojen dokumentointi ei olekaan tutkielmani keskiössä, tuovat Huuskosen ja

Vakkarin huomioidut tiedon valikoinnista ja suodattamisesta keskeistä ymmärrystä sosiaalityöntekijän toteuttamaa tiedon hallintaa koskien.

Asiakaskohtaamisten ja dokumentoinnin lisäksi tietoa vaihdetaan ja muodostetaan myös ammattilaisten välisessä yhteistyössä. Mönkkönen kumppaneineen (2022) on tutkinut moniammatillista tiedonmuodostusta lastensuojelun ja väkivaltatyön kentällä, jolle on ominaista kompleksinen toimintaympäristö. Mönkkösen ja kumppanien mukaan toimiva tiedonvaihto ammattilaisten välillä edellyttää työntekijöiden välistä luottamusta ja vastavuoroisuutta. Lisäksi tärkeänä nähtiin yhtenäisten tavoitteiden määrittely ja avoin asenne toista ammattilaista kohtaan. (Mönkkönen ym. 2022.) Myös Banks kumppaneineen (2008) tunnistaa molemminpuolisen ymmärryksen ja sosiaaliset suhteet keskeisinä elementteinä ammattilaisten välisessä vuorovaikutuksessa ja tiedonvaihdossa. Tutkijat nimittävät tätä inhimillistä käsitettä *institutionaaliseksi empatiaksi*, jolla he kuvaavat moniammatillisen yhteistyön tarpeita lapsen kaltoinkohtelun ja perheväkivallan kontekstissa. (Banks ym. 2008, 894.) Epäonnistuessaan tilanne voi johtaa ammattilaisten ja toimintayksikköjen väliseen siiloutumiseen, joka ilmenee omien asemien puolustamisena, tiedon pannaamisena ja nurkkakuntaisuutena (Vakkala & Palo 2016, 206–207). Yllä esitettyjen näkemysten perusteella moniammatillinen tiedonmuodostus vaatii tiedonvaihdon lisäksi myös elementtejä hyväksyvistä, avoimesta ja kunnioittavasta vuorovaikutuksesta.

2.2 Kansalaisen tietoa koskevat oikeudet ja lainsäädäntö

Viranomaiselta edellytetään toiminnassaan hyvää hallintotapaa. Viranomaisen toiminnan julkisuudesta annetussa laissa eli julkisuuslaissa velvoitetaan viranomaista avoimuuteen, aktiiviseen tiedottamiseen ja hyvään tiedonhallintaan. Tämän tarkoituksena on mahdollistaa kansalaiselle edellytykset viranomaisen vallankäytön arviointiin. Laki velvoittaa tiedottamaan kansalaista myös niistä asioista, joiden osalta on säädetty salassapitovelvollisuudesta. Tällaisia salassa pidettäviä asioita ovat pääsääntöisesti sosiaali- ja terveydenhuollon asiakirjat. (Räty 2020, 79–80.) Viranomaisen aktiivisen tiedotusvelvollisuuden lisäksi laissa säädetään myös asiakkaan oikeudesta itseä koskeviin tietoihin ja asiakirjoihin (julkisuuslaki 12 §; asiakaslaki 11.1 §). Asiakasta tulee neuvoa asianmukaisesti sekä vastata tiedusteluihin ilman aiheetonta viivyttelyä (hallintolaki 8 §). Lisäksi EU:n tietosuoja-asetuksen 15. artikla (GDPR 2016) sekä tietosuoja-asetuksen (2018) määrittelevät rekisteröidyn tarkastusoikeuden omiin tietoihinsa.

Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain mukaan huoltaja on lapsen laillinen edustaja (lapsenhuoltolaki 4.4 §). Siten huoltaja edustaa lasta myös tiedonsaantioikeutta koskevissa tilanteissa (Posio 2008, 278). Lastensuojelussa voi tulla vastaan tilanteita, joissa lapsen ja hänen laillisen edustajansa eli huoltajan edut ovat vastakkaisia (HE 30/1998). Jos näin on, nojaututaan aina lastensuojelulain määräämään lapsen edun varmistamiseen (lastensuojelulaki 4 §). Kuitenkin alaikäisellä, ottaen huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa, on oikeus kieltää häntä koskevien tietojen luovuttaminen huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle (asiakaslaki 11.3 §). Apulaisoikeuskansleri on kannanotossaan painottanut, että alaikäiselle ja erityisesti 17-vuotiaalle tulee antaa tietoa kielto-oikeudesta (AOK, 17.10.2014). Kielto-oikeus voidaan panna täytäntöön kuitenkin vain erittäin painavista syistä ja sen toteuttaminen ei saa olla alaikäisen edun vastaista (Tuori & Kotkas 2016, 757–759). Lapsen kielto-oikeudesta on säädetty myös terveydenhuollossa laissa potilaan asemasta ja oikeuksista (potilaslaki 9.2 §).

Mikäli huoltaja on asianosaisena, on hänellä oikeus häntä itseään koskeviin tietoihin, eikä tätä voi syrjäyttää alaikäisen kielto-oikeudella (Räty 2019, 194). Eli jos esimerkiksi 17-vuotias nuori on kertonut lastensuojelulle vanhempansa päihteiden käytöstä, ei nuori voi kieltää lastensuojelua antamasta tästä tietoa vanhemmalle, joka on tilanteessa asianosaisena. Nuoren kielto-oikeus tietojen luovuttamiseen ei myöskään ohita sosiaalihuollon viranomaisen velvollisuutta luovuttaa salassa pidettäviä tietoja ilman asiakkaan suostumusta tämän edun takaamiseksi (asiakaslaki 17 ja 18 §). Euroopan ihmisoikeustuomioistuin (2003) on linjannut, että pääsäännön mukaan sopimusvaltioissa, joihin Suomikin kuuluu, tulee viranomaisen antaa perheelle kaikki tieto ja dokumentaatio, joissa heidän asiaansa on käsitelty. Tätä tulee vaalia, vaikka pyyntöä tietoihin ei olisi erikseen esitetty. Viranomaisen tulee silti harkita, milloin joidenkin arkaluonteisten tietojen antaminen voisi aiheuttaa lapselle vaaraa ja rajata tällöin näiden tieto-osuuksien antamista. Vanhemmalla ei siis ole ehdotonta oikeutta kaikkeen tietoon, esimerkiksi lapsen antamiin lausuntoihin. (Euroopan ihmisoikeustuomioistuin 2003.)

Tiedonsaantioikeus kuuluu hyvän hallinnon peruseriaatteisiin, mutta sitä voidaan silti rajoittaa. Tiedonsaantioikeuden rajoituksista on säädetty julkisuuslain 11.2 §:n poikkeusperusteissa, jossa kohtaa 1 sovelletaan sosiaalihuollossa useimmin. Siinä asianosaisella tai hänen edustajallaan ei ole oikeutta dokumenttiin, jonka luovuttaminen vaarantaisi lapsen edun tai erittäin tärkeän yleisen tai yksityisen edun. (Mäenpää 2023, 707.) Samoin rekisteröidyn oikeutta tutustua tietoihinsa rajoitetaan, mikäli se voisi vaarantaa rekisteröidyn henkilön tai jonkun muun terveyden ja hoidon (tietosuojalaki 34 §). Tietojen saamista ei tule rajoittaa ilman oikeita ja laissa säädettyjä perusteita eikä liioitellusti

suhteessa suojattavan etuun. Tiedonsaannin rajoituksesta tulee tehdä valituskelpoinen päätös (hallintolaki 43 §) ja asiakasta tulee neuvoa mahdollisessa muutoksenhaussa (hallintolaki 8.1 §). (Mt., 483–484.)

2.3 Viranomaisen salassapito- ja ilmoitusvelvollisuus

Viranomaistyössä käsiteltävät perhe-elämää koskevat tiedot on määrätty salaisiksi (julkisuuslaki, 24 §). Lisäksi sosiaalihuollon asiakkuudessa kaikkea tietoa käsitellään salassa pidettävänä ja työntekijää sitoo vaitiolovelvollisuus (asiakaslaki, 3. luku). Salassapidon rikkomisesta voi lain mukaan saada rangaistuksen (rikoslaki 40:5 § ja 38:1 §). Sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijät kohtaavat kuitenkin työssään tilanteita, joissa he joutuvat poikkeamaan salassapidosta. Tämä voi tapahtua esimerkiksi koulun terveydenhoitajan vastaanotolla, jossa lapsi kertoo kotona tapahtuvasta väkivallasta työntekijälle. Tiedonkulku tai sen puute vaikuttavat suoraan siihen, miten viranomaiset pystyvät puuttumaan perheissä tapahtuviin ongelmiin. Tällaisia tilanteita varten laissa on säädetty ilmoitusvelvollisuudesta, jossa salassapitosäännökset väistyvät (lastensuojelulaki, 25 §). Lakisääteisen ilmoitusvelvollisuuden laiminlyöntiä voidaan pitää jopa virkavelvollisuuden rikkomisena (rikoslaki 40:9 ja 40:10 §). Käytännössä tämä voisi tarkoittaa tilannetta, kouluterveydenhoitaja jättäisi lastensuojeluilmoituksen tekemättä, vaikka on ilmeistä, että lapsen kotiolot ovat turvattomat. Mikäli tietoon on tullut epäily lapsen kohdistuvasta pahoinpitelystä tai seksuaalirikoksesta, tulee työntekijän tehdä ilmoitus myös suoraan poliisille. Ilmoitusvelvollisuus on sillä henkilöllä, jonka tietoon asia on tullut ensin. (Lastensuojelulaki, 25 § 3. momentti.)

Viranomaisten tiedonvaihtoa ja salassapitovelvollisuutta koskeva lainsäädäntö on pirstaloitunutta ja tulkinnanvaraista, vaikkakin peruseriaatteista on säädetty julkisuuslaissa. Viranomaisella voi olla oikeus tiedonsaantiin toiselta viranomaiselta sekä oikeus tai velvollisuus luovuttaa tietoa toiselle viranomaiselle. Lisäksi tietojen luovutus voi tapahtua oma-aloitteisesti tai pyynnöstä. (Lohiniva-Kärkelä 2017, 158–159.) Salassapidon alaiseen tiedon luovuttamiselle tulee aina löytyä oikeutus, suostumus tai lakiin kirjattu säädös (mt., 172–173). Juuri säännösten keskinäinen suhteellisuus ja ristiriitaisuus nousi ongelmana esiin perhe- ja lapsisurmien ehkäisyä ja estämistä tutkivassa sisäministeriön työryhmän raportissa. Monilla sosiaali- ja terveydenhoitoalalla asiakastyötä tekevillä työntekijöillä ei ole juridista koulutusta ja he kokevat salassapitoa ja tiedon hallintaa koskevan lainsäädännön monimutkaiseksi kokonaisuudeksi. Vaativuutta lisää se, että säännökset on sisällytetty risteävästi eri alojen lainsäädäntöön. (Sisäministeriö 2014, 40.)

3 LASTENSUOJELUN TOIMINTAYMPÄRISTÖ

3.1 Lapsen edun käsite lastensuojelutyötä määrittävänä tekijänä

Lapsen edun periaate on määritelty Yhdistyneiden kansakuntien lasten oikeuksien sopimuksessa (1989), johon Suomikin on sitoutunut vuodesta 1991 lähtien. Sen mukaan kaikessa lasta koskevassa viranomaistoiminnassa on suojeltava lapsen etua ensisijaisesti. Sopimus sisältää yleisiä ihmisoikeusperiaatteita mutta myös lapsen omia oikeuksia, kuten oikeus erityiseen suojeluun, kuulluksi tuleminen häntä koskevissa asioissa sekä oikeus leikkiin ja vapaa-aikaan (Hakalehto-Wainio 2011, s. 514). Lapsen edun käsitettä ei määritellä Suomen perustuslaissa (1999) sanallisesti, mutta lapsen oikeuksien toteutuminen on nostettu esiin muun muassa pykälässä 6, jonka mukaan lapsia tulee kohdella yhdenvertaisesti ja heillä tulee olla mahdollisuus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Lapsi on vajaavaltaisessa ja haavoittuvassa asemassa yhteiskunnassamme ja tarvitsee siksi osakseen erityistä suojelua ja huolenpitoa (HE 309/1993 vp, s. 45). Sen sijaan sosiaalihuoltolaissa sekä vielä laajemmin lastensuojelulaissa lapsen etu on määritelty yksityiskohtaisesti. Lain mukaan kaikessa päätöksenteossa tulee ensisijaisesti huomioida lapsen etu (sosiaalihuoltolaki, 5 §, lastensuojelulaki 4 §). Tiivistetysti tämä voidaan määritellä tasapainoisena kasvuna ja kehityksenä sekä fyysisenä ja henkisenä koskemattomuutena. Lisäksi lapsen eduksi määritellään itsenäistyminen ja vastuullisuuteen kasvaminen, jotka ovat johdettavissa sosiaalihuollon itsemääräämisoikeuden periaatteeseen.

Rädyn (2019) mukaan lapsen etu rakentuu lapsen iän, kehitystason ja elämäntilanteen ympärille. Lapsen etua voidaan määritellä myös negatiivisten seikkojen kautta eli arvioimalla sitä, mikä ainakaan ei ole lapselle hyväksi. Kyse on siis yksilökohtaisesta määritelmästä. Lapsen edun toteutuminen voi tarkoittaa myös muiden, esimerkiksi vanhempien oikeuksien kaventumista. Tehdessä lapsen elämään liittyviä ratkaisuja, on kiinnitettävä huomiota lapsen tiedollisiin oikeuksiin ja mielipiteeseen. Siten lasta tulee tukea oman käsityksen muodostumisessa ja tiedonsaannissa. (Räty 2019, 12–15.) Lastensuojelulaki (417/2007) ohjeistaa sosiaalityöntekijää huomioimaan kaikissa ratkaisuissa aina ensisijaisesti lapsen edun. Velvoite itsessään on selkeä, mutta lainsäädäntö ei anna vastausta siihen, mitä lapsen etu kulloisessakin tilanteessa tarkoittaa. Kalliomaa-Puha kollegoineen (2014) mukaan lainsäätäjät ovat tarkoituksella jättäneet lakiin aukkoja ja tulkinnanvaraisuuksia, jotta viranomaiselle jäisi mahdollisuus tilanteen mukaiseen harkintaan. Toisekseen lakia on mahdotonta kirjoittaa niin aukottomasti ja yksityiskohtaisesti, että se kattaisi kaikki käytännön työssä vastaan

tulevat tilanteet. Lainsäädännön luonteeseen siis kuulu tietty tulkinnallisuus, jolla halutaan mahdollistaa parhaan mahdollisen ratkaisun löytyminen. (Kalliomaa-Puha ym. 2014, 8–9.)

3.2 Sosiaalityöntekijän harkintavalta ja päätöksenteko

Lastensuojelulain 13 b §:n mukaan lapsen asioiden hoitamisesta ja edun toteutumisesta vastaa virkasuhteessa oleva sosiaalityöntekijä. Hänen vastuullaan on kartoittaa lapselta, hänen perheeltään ja muilta toimijoilta saadun tiedon perusteella kokonaiskäsitys lapsen tilanteesta ja tuen tarpeesta. Päätöksenteossa tulee huomioida eri toimintavaihtoehdot ja puntaroida niiden positiivisia ja negatiivisia vaikutuksia lapsen elämään (lastensuojelulaki 4.2 §). Rädyn (2019) mukaan lastensuojelussa on pyrittävä hienovaraisuuteen ja turvauduttava ensisijaisesti vapaaehtoisuuteen perustuviin avohuollon tukitoimiin. Havaittuihin ongelmiin on puututtava riittävän ajoissa ja lastensuojelun tulee tukea vanhempia ja muita lapsen huolenpidosta vastaavia henkilöitä kasvatukseen liittyvissä haasteissa. (Räty 2019, 9.) Huhtanen (2020) tarkastelee kriittisesti Rädyn mainitsemaa vapaaehtoisuuden periaatetta oikeusteoreettisessa tutkimuksessaan, joka koskee vapaaehtoisuuteen perustuvaa huostaanottoa. Siinä lapsen huoltaja pidättäytyy vastustamasta viranomaisen päätöstä erottaa lapsi kasvuympäristöstään. Huhtanen tutkii suostumusta käsitteenä, jossa ihminen luopuu perus- ja ihmisoikeuksistaan, erityisesti perhe-elämän suojasta. Huhtanen perustelee näkemystään perustuslakivaliokunnan aiemmilla kannanotoilla, joissa kiinnitetään erityistä huomiota suostumuksen aitouteen, vapaaehtoisuuteen ja ymmärrykseen. (Huhtanen 2020.) Yhtenevästi Pösö ja kumppanit (2018) toteavat, että asiantuntijavaltaa käyttäessään sosiaalityöntekijä puuttuu perheen yksityiselämään, itsemääräämisoikeuteen sekä lapsen ja vanhemman oikeuksiin, jolloin vapaaehtoisuuden ja tahdonvastaisuuden rajat hälvenevät.

Mänttari-van der Kuipin (2022) mukaan lastensuojelun ammattikenttä on poikkeuksellisen haastava työympäristö. Työntekijöiltä vaaditaan tasapainoilua moninaisten vaatimusten ristitulessa, jonka keskiössä ovat lapsen edun ajaminen sekä perheen tukeminen haastavassa elämäntilanteessa. Työn vaativuutta lisäävät palvelujärjestelmän monimutkaisuudesta, pirstaleisuudesta ja resurssien niukkuudesta aiheutuvat paineet. Tämän takia työntekijöiden on vaikeaa toteuttaa inhimillistä ja kokonaisvaltaista lastensuojelutyötä yhdessä asiakkaiden ja muiden ammattilaisten kanssa. (Mänttari-van der Kuip 2022.) Rajavaara (2014) tarkastelee sosiaalityöntekijän harkintavaltaa ammatillisen tulkinnan ja päätöksenteon kautta, jossa lainsäädännön rooli on asettaa harkinnalle reunaehdot. Vaikka harkintavalta on välttämättömyys sosiaalityöntekijän työn toteuttamiselle, on sillä myös varjopuolensa. Ratkaisut voivat olla haitallisia tai epätarkoituksenmukaisia asiakkaalle,

eikä lopputuloksia voida aina varmuudella ennakoida. Sosiaalityöntekijän käyttämää harkintavaltaa voidaan siksi paradoksaalisesti pitää sekä välttämättömyytenä että riskinä sosiaalihuollossa. Rajavaara korostaakin sosiaalityöntekijän tietoperustan ja ammattietiikan merkitystä päätöksenteossa. (Rajavaara 2014, 136–138.)

Myös Kalliomaa-Puha (2014) kollegoineen nostaa esiin harkintavaltaan kriittisesti vaikuttavia tekijöitä. Sosiaalityöntekijän harkinta sisältää vapauden, mutta se ei ole koskaan täysin vapaata. Harkintaan vaikuttavat muun muassa oikeudelliset, ammattieettiset, hallinnolliset, taloudelliset sekä asiantuntijatietoon liittyvät näkökulmat. (Kalliomaa-Puha ym. 2014, 9.) Lastensuojelun kontekstissa sosiaalityöntekijän tulee esimerkiksi arvioida, miten kotona koetut vanhempien väliset riitatilanteet vaikuttavat lapsen hyvinvointiin ja turvallisuuden tunteeseen. Arvioinnin pohjalta sosiaalityöntekijä käyttää harkintavaltaa siitä, missä kohtaa ja millaisella interventiolla perheen elämään puututaan. Alhanen (2014) käsittelee lastensuojelun sosiaalityöntekijän harkintavaltaa vielä kriittisemmin ja nostaa esiin siihen liittyviä uhkatekijöitä. Alhasen mukaan sosiaalityöntekijän harkintavaltaa heikentävät muun muassa järjestelmän pirstaleisuus, heikot toimintaresurssit ja rakenteiden byrokraattisuus. Työntekijöille ei jää riittävästi aikaa asiakkaiden tilanteisiin perehtymiselle ja toisaalta mahdollisuudet omaan ammatilliseen arviointiin ja vaikuttamiseen ovat vähäiset. (Alhanen 2014, 68–70.) Tällöin sosiaalityöntekijä ei pääse toteuttamaan niitä ammattieettisiä periaatteita, joista sekä Kalliomaa-Puha kollegoineen, että Rajavaarakin aiemmin mainitsevat.

Lastensuojelussa tulee myös vastaan tilanteita, joissa tilanne vaatii lapsen välitöntä turvaamista ja joissa päätös lapsen kiireellisestä sijoittamisesta on tehtävä nopeasti (lastensuojelulaki 8 luku). Vaikka päätös perustuu viimesijaisen vaihtoehdon periaatteeseen, sijoitetaan Suomessa vuodessa kiireellisesti noin 4000 lasta, mikä on verrattain paljon (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2023). Lamponen (2023) on perehtynyt kiireellisiin sijoituksiin lastensuojelussa ja syventynyt erityisesti arvioinnin ja tiedon hyödyntämisen prosessiin. Lamposen mukaan sosiaalityöntekijät hyödyntävät saatavilla olevaa tietoa hierarkkisesti ja määrittelevät tietolähteestä riippuen tiedon luotettavuuden tason. Erilaisiksi tiedontyypeiksi Lamponen listaa muun muassa faktatiedon, intuitiivisen tiedon ja kokemustiedon. Erityisesti kiireellisessä päätöksenteossa, jossa tietoa on puutteellisesti saatavilla, täydentävät sosiaalityöntekijät kokonaiskuvaa intuitiivisella päättelyllä, mikä Lamposen mukaan vaatii vahvaa ammatillista asiantuntijuutta ja paineensietokykyä. (Lamponen 2023, 222–223.)

3.3 Perheväkivalta ja vakavan vaaran tunnistamiskeinot

Väkivalta on yksinkertaisesti määriteltyä väkisin käytettyä valtaa ja voimaa, jolla satutetaan tai uhataan toista. Viimeisen parin vuosikymmenen aikana väkivallan ymmärrystä on laajennettu henkisen hyvinvoinnin ja itsemääräämisoikeuden alueisiin. Nykyisin tutkimuskirjallisuudessa väkivalta luokitellaan fyysiseen, seksuaaliseen, henkiseen, uskonnolliseen, sosiaaliseen ja taloudelliseen väkivaltaan. Lisäksi kirjallisuudessa erotetaan digitaalisen väkivallan, eron jälkeisen vainon ja kunniaväkivallan muotoja. Yhteistä näille on vallankäytön dynamiikan epätasaisuus, jossa toinen on usein alisteisessa tai vahingoittuvassa asemassa. Väkivallan teko voi olla aktiivista (esimerkiksi lyöminen tai uhkailu) tai passiivista (esimerkiksi hoidon laiminlyönti). Alaikäiset lapset ja nuoret, vammaiset ja vanhukset ovat erityisen alttiita passiiviselle väkivallalle. (Ronkainen 2017, 19–27.)

Kun väkivalta tapahtuu perheessä tai muussa läheisessä suhteessa, puhutaan perhe-, parisuhde- ja lähisuhdeväkivallasta. Tyypillistä on eri väkivaltamuotojen sekoittuminen, joka alkaa aluksi lievempinä muotoina, kuten nimittelynä ja tönimisenä. Arjessa toistuvat tilanteet koetaan epämiellyttävinä, mutta niihin myös totutaan. Usein väkivalta kuitenkin ajan kuluessa vakavoituu ja tilanteita tapahtuu useammin. Perheväkivallalle ominaista on emotionaalisten riippuvuuksien ja lojaalisuustunteiden läsnäolo, mikä tekee väkivaltaisesta suhteesta irrottautumisen erityisen vaikeaksi. (Marttala 2011, 39–50.) Nikupeteri kumppaneineen (2017) tunnistaa väkivaltaisen suhteen kiinnipitävyyden tutkiessaan eron jälkeistä vainoa ja väkivaltaa. Tutkijoiden mukaan vakavan väkivallan uhka kulminoituu usein toivotun tilanteen ja muuttuvan todellisuuden väliseen ristiriitaan, jossa toinen osapuoli haluaa vielä jatkaa perhe-elämää ja toinen lähteä suhteesta. (Nikupeteri ym. 2017, 297–298.)

Vaikka rikosten ehkäiseminen onkin ensi kädessä poliisin tehtävä (poliisilaki 1 §), on perheväkivallan tunnistaminen ja ennaltaehkäisy silti usein sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden lasten kanssa toimivien ammattilaisten harteilla (Lohiniva-Kerkelä 2017, 157.) Viranomaisten yhteinen reagointi tilanteeseen vaatii riskin tunnistamista, toimenpiteiden oikea-aikaisuutta sekä tehokasta tiedon välittämistä. Keskeistä tässä on vakavan väkivallan uhan tunnistaminen, joka Nikupeterin ja kumppaneiden (2017) mukaan on usein kompastuskivi viranomaisten toiminnassa. Esimerkiksi lastensuojelussa työntekijät saattavat arvioida vaaran korkeaksi heti väkivaltatilanteen jälkeen ja toisaalta matalaksi ex-puolison kaipaustietien perusteella, vaikka todellisuudessa tilanne voi olla päinvastainen. Nikupeterin tutkimuksesta nouseekin esiin, että väkivallan uhrin kokivat usein

kohtaamattomuutta ja vähättelyä kokemastaan uhasta. (Nikupeteri ym. 2017, 301–303.) Myös Lamponen tunnistaa välittömän vaaran tunnistamisen vaikeuden. Uhka ei läheskään aina ole selkeästi tunnistettavissa, mikä korostaa sosiaalityöntekijöiden ammatillisten tiedon hallinta- ja arviointitaitojen tärkeyttä. Lamponen luokittelee välittömän vaaran tilanteet selkeisiin, epäilyksenalaisiin ja epävarmoihin tilanteisiin, joihin sosiaalityöntekijä tarttuu erilaisia tietotyyppejä analysoiden ja järkeillen. (Lamponen ym. 2023, 220–222.) Yhtenevästi Munro (2019) tunnistaa tutkimuksessaan lastensuojelun epävarmuuden luonteen. Hän korostaa lapsen turvallisuuden ja hyvinvoinnin ensisijaisuutta kaikessa päätöksenteossa ja huomioi sen, että päätöksiä joutuu väistämättä tekemään epävarmoissa tilanteissa. Munron mukaan tämä johtaa lastensuojelussa odotuksenmukaisesti joskus epäonnistuneisiin päätöksiin, jolloin olisi tärkeää arvioida lopputuloksen lisäksi päätöksenteon laatua. (Munro 2019, 126–129.)

Perheväkivaltaa ja lapsen kaltoinkohtelua koskevan tutkimustiedon pohjalta on kehitetty menetelmiä, joiden avulla viranomaiset pystyvät arvioimaan riskiä ja ennaltaehkäisemään vakavaa vaaraa. Tästä on esimerkkinä LASTA-toimintamalli, jonka avulla arvioidaan lapseen kohdistuvan pahoinpitelyn ja seksuaalisen väkivallan riskiä. Siinä kaikki olennainen taustatieto kerätään yhteen poliisin esitutkinnan ja lastensuojelun selvityksen tueksi. Poliisin päätöksellä lapsen tilanne tuodaan käsiteltäväksi monialaiseen yhteistyökokoukseen, jonka tavoitteena on parantaa esitutkinnan nopeutta ja laatua sekä varmistaa lapsen ja perheen tuen ja avun saaminen. (Leppäkoski ym. 2021, 458.) LASTA-toimintamallin hyötynä nähdään viranomaisyhteistyön vahvistuminen, mikä mahdollistaa laajan asiantuntijakonsultaation ja ehdottoman tärkeän tietojenvaihdon (Ahonen 2017, 35–36).

Vakavan parisuhdeväkivallan riskiarviointiin Suomessa hyödynnetään MARAK-menetelmää. Siinä väkivallan riski arvioidaan ensin standardoidun lomakkeen avulla, jonka jälkeen väkivaltaa kokeneelle laaditaan moniammatillisessa työryhmässä turvasuunnitelma. MARAKin vaikuttavuudesta Suomessa on jo saatu alustavia tuloksia. Piispan ja Octoberin (2017) mukaan 80 prosentilla MARAK-työstä apua saaneilta uhreilta ei puolen vuoden seurannan aikana tullut uusia rikosilmoituksia saman henkilön tekemästä väkivallasta. Tulokset perustuvat poliisilta kerättyihin tietoihin. Tutkijat tunnistavat haasteiksi MARAK-menetelmän puutteellisen juurruttamisen peruspalveluihin sekä sote-uudistuksen tuomat ennakoimattomat vaikutukset monialaisen yhteistyön toteuttamiselle. (Piispa & October 2017, 307–308, 311.)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

4.1 Tutkimuksen tavoite

Lastensuojelun työn luonteeseen kuuluu, että saatavilla oleva tieto on usein arkaluonteista, epäluotettavaa ja hankalasti saatavilla (Munro 2019, 124–125). Tiedon saatavuuteen vaikuttavat monet ulkoiset tekijät sekä juridiset velvoitteet, jotka voivat hankaloittaa työntekoa ja jopa asettaa asiakkaan vaaraan. Tutkielmani tavoitteena on kartoittaa, miten tiedon saatavuuteen ja hallintaan liittyvät tekijät vaikuttavat lastensuojelun sosiaalityöntekijän työhön. Tarkastelen aihetta erityisesti perheväkivallan kontekstissa, jossa salassapitoon ja tiedonsaantiin liittyvät haasteet ja riskit ovat erityisen korostuneita (Lohiniva-Kärkelä 2017, 156–173). Täten asetan tutkimuskysymykset seuraavasti:

1. Millaisia tiedon saatavuuteen ja hallintaan liittyviä haasteita lastensuojelun sosiaalityöntekijä kohtaa työssään?
2. Miten tunnistetut haasteet ilmenevät perheväkivaltatapauksissa?

4.2 Tutkimusmetodina kirjallisuuskatsaus

Tutkimusmetodilla tarkoitetaan yksinkertaisesti ilmaistuna havaintojen jalostamista tutkimustuloksiksi. Se käsittää sellaisia käytäntöjä ja sääntöjä, joiden avulla tutkija tuottaa havainnoistaan tulkintoja, merkityksiä ja lopulta tuloksia. (Alasuutari 2011, 82.) Tutkielmani tutkimusmetodina käytän laadullista review-tutkimusta eli kirjallisuuskatsausta. Kallion (2006) mukaan laadullinen tutkimus soveltuu hyvin teoreettisen yleiskatsauksen ja synteessin luomiseen tutkittavasta aiheesta. Siinä suuresta tietomäärästä etsitään olennaisin ja tiivistetään esiin tärkeimmät johtopäätökset. (Mt., 18.) Erityisesti yhteiskuntatieteissä tarvitaan laadullista synteettistä tutkimusta, jossa tutkija etsii olemassa olevan tiedon verkostosta yhteensopivuuksia ja oivalluksia. Näin aiheesta syntyy uudenlaista ymmärrystä, jota voidaan hyödyntää päätöksenteossa. (Mt., 19.)

Kirjallisuuskatsauksen tyypin määrittelee se, millaisin kysymyksiin tutkittavaa aineistoa halutaan analysoida. Kirjallisuuskatsauksen kolme pääsuuntaa ovat kartoittava, kuvaileva ja selittävä tutkimus. Näiden avulla aineistosta nostetaan esiin käsitteitä, metodeja tai teorioita. (Kallio 2006, 22.) Tutkielmani tavoitteena on kartoittaa, miten tiedon saatavuuteen ja hallintaan liittyvät ongelmat ja ilmiöt vaikuttavat lastensuojelun sosiaalityöntekijän työhön. Laadullisen tutkimuksen näkökulmasta kiinnostuksen kohteena ovat aihepiiriä koskevat keskeiset haasteet ja niihin liittyvät kysymykset. Näihin vastaan toteuttamalla aineistolähtöisen eli induktiivisen sisällönanalyysin, joka on

yhdenlainen tekstianalyysin muoto (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 104). Siinä hajanaisesta aineistosta pyritään rakentamaan uudenlainen, tiivis ja yhtenäinen ymmärrys aiheesta. Tämä toteutetaan kadottamatta aineiston alkuperäistä informaatiota. (Mt., 108.) Salminen (2011, 4) määrittelee aineistolähtöisen sisällönanalyysin samankaltaisesti prosessina, jossa toteutetaan uutta tutkimusta jo tehdystä tutkimuksesta ja johon pätee sama huolellinen ote, kuin muuhunkin tieteelliseen tutkimukseen.

Tutkielmassani mukailen Kallion (2006) esittämää tutkimusspiraalia, jonka ensimmäisenä vaiheena on tutkimusongelman määrittäminen. Tätä seuraavat aineiston kokoaminen ja analyysi. Neljäntenä vaiheena on synteisin muodostaminen ja viidentenä argumentaation rakentaminen. Keskeistä on eri vaiheiden toistuva syklisyys ja ristikkäinen vaikuttavuus. Vaiheet eivät tapahdu kronologisesti esitetystä järjestyksessä, vaikka tutkimus lähtee liikkeelle tutkimusongelman määrittämisestä. Myös tutkimusongelma jalostuu prosessin mukana. (Mt., 23.) Olen kuvannut tutkielmani sisällönanalyysin prosessin ja sen vaiheet tarkemmin luvussa 4.4.

4.3 Aineiston keruu

Aineistohakuun käytin verkosta löytyviä sosiaalityön tietokantoja. Aloitin prosessin Andor-hakuohjelmalla, jolla kohdistin etsinnän aluksi suomenkieliseen tutkimuskirjallisuuteen. Hakukomennoissa hyödynsin Boolean operaattoreita AND ja OR sekä erilaisia yhdistelmiä sanoista: *lastensuojel**, *salassapi**, *salaa** *tiedon**, *tieto**, *luotamukset**, *riskinhal**, *vaitiolovel**, *perheväkival**, *lähisuhdeväkival**, *kaltoinkoh** jotka antoivat tulokseksi vain muutamia vertaisarvioituja tutkimusartikkeleita. Haun mukana löysin kuitenkin aiheeseen liittyviä opinnäytetöitä sekä muutaman väitöskirjan, jotka poimin talteen myöhempään tarkastelua varten. Jatkoin aineistohakua Andorissa englanninkielisillä sanoilla: *child protection*, *child welfare*, *safeguarding*, *risk assessment*, *domestic violence*, *intimate partner violence*, *abuse*, *confidentiality*, *information sharing*, *disclose*, *secrecy*. Haku antoi tulokseksi 93 vertaisarvioitua lastensuojelua sivuavaa ja perheväkivaltaa koskevat artikkeleita ajalta 2013–2023. Jatkoin hakua Scopus (Elsevier) -tietokannalla, joka antoi tulokseksi 131 artikkeleita. Valitsin hakukentästä “social sciences”, jotta sain jätettyä ulkopuolelle hoitoalaa, lääketiedettä ja psykologiaa koskevia artikkeleita. Jätin mukaan kuitenkin sellaiset turvakoteja, poliisia sekä mielenterveys- ja päihdetyötä koskevat artikkelit, joissa sivuttiin lastensuojelutyötä. Tämä jätti jäljelle 28 artikkeleita, joista iso osa oli jo aiemmassa haussa löydettyjä. Toistin vastaavat haut myös Applied Social Sciences Index & Abstracts ja Ebsco-host-tietokannoissa, joiden tuloksena valitsin vielä muutamia artikkeleita mukaan. Lopuksi silmäilin

esivalintaan tarttuneet artikkelit tarkemmin läpi ja karsin mukaan kahdeksan sellaista vertaisarvioitua artikkelia, jotka varmuudella käsitelivät aiemmin esitettyjä tutkimuskysymyksiä.

Jatkoin artikkelien hakua vielä niin sanotulla helmenkalastusmenetelmällä. Aloitin etsinnän käymällä läpi aiemmin talteen poimittujen opinnäytetöiden lähdeluetteloita. Tämä ei kuitenkaan tuonut uusia artikkeleita mukaan aineistoon. Sen sijaan mukaan löytyi yksi väitöskirjan yhteydessä julkaistu tutkimusartikkeli. Lopuksi kävin läpi kaikkien ehdolla olevien artikkeleiden lähdeluettelot sekä näihin artikkeleihin viittaavat muut tutkimukset ja tämän kautta löysin vielä kaksi uutta artikkelia mukaan.

Lopulliseen aineistoon valikoitui yhteensä 11 tutkimusartikkelia, jotka on tarkemmin esitelty liitteessä 1. Mukana on yhteensä kaksi suomalaista artikkelia sekä yhdeksän ulkomaalaista. Seitsemän artikkelia on puhtaasti laadullisia tutkimuksia, joissa tutkimusmetodina on käytetty haastattelua (5), automonografiaa (1) ja tapaustutkimusta (1). Lisäksi kahdessa artikkelissa on tehty kyselytutkimus, joka analysoitiin sekä määrällisesti että laadullisesti. Loput kaksi artikkelia ovat puhtaasti määrällisiä kyselytutkimuksia. Aineistossa on mukana kaksi artikkelia, joissa on käytetty samaa yhdysvaltalaisista kyselyaineistoa (Langenderfer-Magruder ym. 2018 sekä Langenderfer-Magruder ym. 2021). Valitsin nämä molemmat mukaan, sillä ne esittävät tuloksia hieman eri näkökulmista. Viisi artikkelia käsittelee puhtaasti lastensuojelun sosiaalityöntekijän näkökulmaa. Toisessa viidessä artikkelissa tarkastelussa on mukana ammattilaisia muiltakin aloilta, kuten poliisilta, turvakodista tai mielenterveys- ja päihdetyöstä. Yksi artikkeli käsittelee sairaalassa työskentelevän sosiaalityöntekijän näkemystä. Kokonaisuudessaan aineisto on monipuolinen sekä sisällöltään että tutkimusmetodeiltaan, kansainvälinen (seitsemästä eri maasta) ja uudesta tutkimuksesta koostuva (vuosilta 2017–2023).

4.4 Aineiston analyysi ja eettisyys

Toteutin kerätylle aineistolle laadullisen sisällönanalyysin. Tuomen ja Sarajärven (2009, 108–109) mukaan sisällönanalyysin ensimmäinen vaihe on pelkistäminen eli redusointi. Järjestin artikkelit numeroituna taulukkoon ja luin tutkimukset huolellisesti läpi Adobe Acrobat Reader -ohjelmalla, joka mahdollistaa muistiinpanojen merkitsemisen. Alleviivasin artikkelien tuloksista ja johtopäätöksistä kaikki sellaiset tekstiosuudet, joissa käsiteltiin tutkielman tutkimuskysymyksiä sivuavia aiheita, kuten salassapitoa ja tiedonsaantia perheväkivaltatapauksissa, ja poimin nämä sivunumeroineen erilliseen tiedostoon. Seuraavaksi vertasin talteen poimittuja tekstiosuuksia

alkuperäisiin tutkimuskysymyksiin, jonka jälkeen jätin pois ohi aiheen menevät ja samassa artikkelissa toistuvat ilmaisut. Jäljelle jäi 107 alkuperäistä poimintaa, joille toteutin Tuomen ja Saarijärven (2009, 109) ohjeen mukaisen pelkistämisen, joka sisälsi sekä tiivistämistä että pilkkomista. Yhdistin toistuvat ilmaisut ja poistin loput tutkimuskysymysten ulkopuolelle jääneet osuudet, jonka jälkeen jäljelle jäi 48 pelkistettyä poimintaa.

Jatkoin klusteroinnilla, jossa ryhmittelin läheiset ilmaisut yhteisen käsitteen alle (Tuomi ja Sarajärvi 2008, 110 ja 111). Näin esimerkiksi ilmaisut *“virheiden tekeminen”* ja *“puutteellinen riskienarviointi”* sekä muut samankaltaiset ilmaisut asettuivat käsitteen *“asiakkaan turvallisuus”* alle, josta muodostui yksi alaluokka. Olen koonnut pelkistettyjen ilmaisujen klusteroinnin taulukkoon (Taulukko 1).

Taulukko 1. Aineiston sisällönanalyysissä muodostetut pelkistetyt ilmaisut ja käsitteiden luokittelut.

PELKISTETTY ILMAISU	ALALUOKKA	YLÄLUOKKA	PÄÄLUOKKA
Kokemattomuus työssä Selviytymismekanismien kaventuminen Oman osaamisen kyseenalaistaminen Pelko syytteen saamisesta Henkilökohtaisten rajojen rikkoutuminen Epävarman tiedon varassa työskentely	Epävarmuus omasta ammattitaidosta	Riittämätön ohjeistus ja tuki työssä	Kuormittuminen työssä
Salassapito- ja ilmoitusvelvollisuuden ristiriita Organisatoristen velvoitteiden täyttäminen Valta-aseman käyttäminen Eettisten tekijöiden paine Kompromissiin pakottaminen	Arvot ristiriidassa	Työn ristiriitaisuus	
Huoli, että rikkoo lakia vahingossa Huoli, ettei osaa riittävästi lainsäädäntöä Salassapidon rikkominen väärällä tavalla. Harkinta ja toiminta lakien ristiriidassa.	Juridinen vastuu		
Asiakas vaatii tiedon salaamista tai levittämistä Asiakkaan kertoman tulkitseminen väärin Salassapidon rikkominen ilman asiakkaan lupaa Luottamuksen menettäminen Asiakas ei suostu antamaan tietoa Asiakas saa ristiriitaista tietoa eri lähteistä	Kohtaamiset asiakkaan kanssa	Lapsen edun varmistaminen	Työn laatu
Huoli lapsen tai vanhemman turvallisuudesta Heikko tiedonvälitys turvakodin kanssa Vaikeuksien alkaminen välittömästi Puutteellinen riskienarviointi Virheiden tekeminen	Asiakkaan turvallisuus		
Kerääminen, arviointi ja tulkitseminen Arkaluonteisen tiedon käsittely Tietoturva ja tiedon tallentaminen Tiedon tarpeellisuus ja täsmällisyys Tietoon perustuva päätöksenteko	Tiedon käsittely	Luotettavan kokonaiskuvan muodostaminen	
Ammattilaisten eriävä ymmärrys tilanteesta Tietolähteiden hajanaisuus Asiakkaan kertomuksessa ristiriitoja Ei aikaa tiedonvaihdolle Tiedon epämääräisyys Tiedon yksipuolisuus ja tunnelautuneisuus	Subjekttiivisen tiedon hallinta		
Tulkinta yhteistyöhaluttomuudesta Tiedonjaon pintapuoleisuus Epävarmuus tärkeän tiedon saamisesta Siiloajattelu ja tiedon panttaaminen Luottamusongelmat poliisin kanssa	Haasteet toisten ammattilaisten kanssa	Yhteisen päämäärän tunnistaminen	
Luottamuksellisen tiedon jakaminen Luottamus tuntemattomaan ammattilaiseen Yhteinen ymmärrys tilanteesta Kollegan inhimillisyys ja vilpittömyys Ihmissuhteiden rakentaminen Virallinen ja epävirallinen tiedonjako	Moniammatillisen yhteistyön rakentaminen		

Jatkoin analyysiä abstrahoinnilla eli käsitteellistämällä. Hahmotin muodostetuille alaluokille (9) yhdistäviä käsitteitä, jotka taulukoin yläluokiksi (5). (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 112.) Yhdistin esimerkiksi alaluokat *“tiedon käsittely”* ja *“subjektiivisen tiedon hallinta”* yläluokaksi *“luotettavan kokonaiskuvan muodostaminen”*. Abstrahoinnin ohessa palasin tarvittaessa tarkistamaan aineiston artikkeleista, että uusien käsitteiden muodostaminen ei ole ristiriidassa alkuperäisen informaation kanssa. Lopuksi kirkastin yläluokat kolmeen pääluokkaan, jotka olivat: *“kuormittuminen työssä”*, *“työn laatu”* ja *“ammattilaisten välinen luottamus”*. Näiden pohjalta muodostui tutkielmani kolme päätulosta, jotka olen avattu tarkemmin luvussa 5.

Olen pyrkinyt kuvaamaan aineiston keruun ja analyysin prosessit mahdollisimman tarkasti. Tällä olen tavoitellut tutkimusprosessin läpinäkyvyyttä ja toistettavuutta (ks. TENK 2012, 6). Silti tutkielmani sisältää väistämättä subjektiivisia valintoja ja tulkintoja, kuten laadulliselle tutkimukselle on ominaista (Tuomi & Sarajärvi 2009, 136). Perheväkivalta on minulle tuttu teema työni puolesta, mikä tuo tarkasteluun mukaan tahattomia asenteita ja uskomuksia. Kallion (2006, 26) mukaan review-tutkimuksen argumentaatiotapa on intersubjektiivinen, sillä aineiston valinta ja analyysi eivät perustu systemaattisesti säädettyyn menetelmään, kuten meta-analyysiin. Yleistettävyyden osalta totean, että tutkielmani aineisto on hyvin kansainvälinen, ja ymmärrettävästi eri maissa vallitsee erilainen lainsäädäntö ja lastensuojelu kuin Suomessa. Puusan ja Julkusen (2020, 189–201) mukaan laadullisella tutkimuksella ei kuitenkaan tavoitella suoraa yleistettävyyttä, vaan uudenlaista ja syvällisempää ymmärrystä tutkittavaan ilmiöön. Aineistoni käsittelyssä ei tarvitse huomioida salassapitoa, sillä se on koostettu kokonaan aiemmin julkaistusta materiaalista.

5 TUTKIMUKSEN TULOKSET

5.1 Tiedon hallintaan liittyvät sisäiset kuormitustekijät

Sisällönanalyysi osoitti, että salassapito ja tiedon hallintaan liittyvät asiat aiheuttivat sosiaalityöntekijöiden kuormittumista. Tämä ilmeni ensinnäkin epävarmuutena omasta ammattitaidosta. Oma osaamista kyseenalaistettiin ammatillisia tulkintoja ja lausuntoja tehdessä (Cairns ym. 2018, 357; Janebová 2019, 370) ja erityisesti kokemattomien työntekijöiden todettiin olevan alttiita salassapidon aiheuttamalle kuormitukselle (Løvseth 2017, 927). Tuloksissa erottui työntekijöiden huoli tietoa koskevien lakien rikkomisesta (Cairns ym. 2018, 356; O’Leary ym. 2018, 180) ja mahdollisesta syytteen saamisesta (Segal 2023, 41), mitkä ovat yhdistettävissä epävarmuuteen omasta ammattitaidosta. Sosiaalityöntekijöitä kuormitti myös tilanteiden arviointi ja harkinta tapauksissa, joissa luotettavaa tietoa ei ollut saatavilla (Cairns ym. 2018, 358, 362; Jaakola & Pösö 2022, 363). Epävarmuuteen viittaa myös ammatillisten rajojen rikkominen tilanteissa, joissa sosiaalityöntekijät vaihtoivat salassapidettävää tietoa henkilökohtaisen tuttavien kanssa tai tulivat muuten paljastaneeksi asioita ulkopuolisille (Segal 2023, 41). Ratkaisuna tiedon hallintaan liittyvään ammatilliseen epävarmuuteen esitettiin lisäkoulutusta ja esimieheltä saatavaa tukea ja ohjausta (Jaakola & Pösö 2022, 364; Løvseth 2017, 928; Notko ym. 2022, 20; Segal 2023, 42).

Aineistosta oli löydettävissä ilmaisia, joissa sosiaalityöntekijät kuvailivat arvojen ristiriitaisuutta. Tämä ilmeni esimerkiksi tiedon hallintaan liittyvinä vastakkaisina velvoitteina, joita ovat muun muassa salassapito- ja ilmoitusvelvollisuus (Cairns ym. 2018, 364; Janebová 2019, 369; Langenderfer-Magruder ym. 2021, 7083). Lisäksi analyysissä erottui mainintoja organisaation ja työnantajan aiheuttamasta paineesta (Janebová 2019, 373; Notko ym. 2022, 20) sekä omaan valtasemaan (Janebová 2019, 373; Jaakola & Pösö 2022, 363) ja eettisiin ristiriitoihin (Cairns ym. 2018, 360; Janebová 2019, 373; Notko ym. 2022, 18) liittyvistä haasteista. Päällekkäiset juridiset, organisatoriset, vallankäyttöön ja eettisyyteen liittyvät ristiriidat pakottivat sosiaalityöntekijät tekemään kompromisseja, joissa he pyrkivät minimoimaan riskiä ja mahdollista haittaa (Cairns ym. 2018, 358, 360; Jaakola & Pösö 2022, 361; Segal 2023, 42). Näistä syntyi arvojen ja työn ristiriitaisuuteen johtavia tilanteita, jotka kuormittivat sosiaalityöntekijöitä.

Lainsäädäntöön ja juridiseen vastuuseen liittyviä tekijät tunnistettiin kuormittaviksi. Tämä ilmeni erityisesti kokemattomien ja omasta ammattitaidosta epävarmojen työntekijöiden keskuudessa, mutta myös kokeneet sosiaalityöntekijät ilmaisivat huolta siitä, että he rikkoisivat lakia vahingossa (Segal

2023, 40). Sosiaalityöntekijät kokivat joutuvansa liikkumaan laillisen ja laittoman toiminnan välimaastossa tehdessään ratkaisuja työssään. Yhdessä artikkelissa sosiaalityöntekijä kertoi keskittyneensä perheväkivaltaa koskevaan asiakastapaukseen niin tiiviisti, että unohti lain asettamat raamit ja velvoitteet (Janebová 2019, 370). Sosiaalityöntekijät saattoivat tehdä juridisia virhearvioiteja asiakastilanteissa, joissa oli perheväkivallan elementtejä ja perustella toimintaansa lapsen suojelulla ja omalla ammattietiikallaan. Tällainen lakien “venyttäminen” saattoi kuitenkin rikkoa muiden henkilöiden yksityisyyden suojaa ja oikeuksia. (Segal 2023, 40.) Esimerkiksi väkivallan tekijästä ei aina ollut saatavilla sellaista tietoa, mitä olisi tarvittu turvasuunnitelman laatimisessa (O’Leary ym. 2018: 184). Huolellista harkintaa korostettiin yksityisyyden suojaa rikottaessa ja tällöinkin mahdollinen haitta tulisi pyrkiä minimoimaan (Segal 2023, 41). Näin ollen sosiaalityöntekijät joutuivat tekemään ratkaisuja lakien ristiriidassa (Langenderfer-Magruder ym. 2021, 7076), mikä myös oli keskeinen työn kuormittavuutta aiheuttava tekijä.

5.2 Työn laadun ja ydintehtävän vaarantuminen

Seuraavaksi tarkastelen lastensuojelun asiakastyötä ja työn laatuun liittyviä vaikutteita. Sosiaalityöntekijät käyttivät harkintaa siinä, miten asiakkaan pyyntöä tietojen salaamisesta tulisi käsitellä (Janebová 2019, 368 ja 372). Toisaalta asiakas saattoi myös pyytää sosiaalityöntekijältä tiedon levittämistä ja suhtautua tietojen eteenpäin saamiseen positiivisesti. Tämä nousi esiin erityisesti tilanteissa, joissa asiakkaan oli raskasta toistaa samaa asiaa uudelleen eri työntekijöille, jolloin hän hyötyi tiedon helposta siirtymisestä (Cairns ym. 2018, 359). Salassapidon rikkominen ilman asiakkaan lupaa ja sitä kautta luottamuksen menettäminen koettiin ammatillisesti haastavaksi (Cairns ym. 2018, 360; Janebová 2019, 370). Aineistossa mainittiin myös tilanteita, joissa asiakas ei suostunut antamaan tietoa työntekijälle. Esimerkiksi asiakas oli halukas puhumaan väkivallasta vain turvakodin työntekijän kanssa, mutta kieltäytyi puhumasta siitä lastensuojelun sosiaalityöntekijälle. (Langenderfer-Magruder ym. 2019, 25.) Tämä herätti pohdintaa siitä, miten tiedon antamisesta kieltäytymistä tulisi tulkita ja miten se vaikuttaa asiakassuhteeseen ja sosiaalityöntekijän omiin mielipiteisiin asiakkaasta (Janebová 2019, 369 ja 371).

Tiedonsaannin ja salassapidon haasteet lisäsivät huolta asiakkaan turvallisuudesta, oli kyseessä sitten lapsi tai aikuinen (Janebová 2019 372; Langenderfer-Magruder ym. 2019, 25). Lastensuojelun ja turvakodin välistä yhteistyötä tutkivassa artikkelissa mainittiin monenlaisia tiedonsaantia ja yhteistyötä koskevia ongelmia. Lastensuojelun sosiaalityöntekijät kokivat, että he eivät saa lapsen tilanteesta riittävästi tietoa, tieto tulee liian myöhään ja pahimmillaan eivät edes tiedä, missä turvakodissa lapsi on. Näkemyseroja oli myös siinä, tulisiko turvallisuutta tarkastella erityisesti

väkivallan uhrin eli usein äidin vai lapsen kautta. Tiedon saantiin liittyvien vaikeuksien koettiin korostuvan erityisesti perheväkivallan tapauksissa. (Langenderfer-Magruder ym. 2019, 25–26.) Asiakasturvallisuuteen liittyviä ongelmia tunnistettiin myös tutkittaessa lastensuojelun sekä päihde- ja mielenterveyspalveluiden työntekijöiden välistä yhteistyötä ja tiedonvaihtoa. Lastensuojelun sosiaalityöntekijät tunnistivat ongelmia riittävässä tiedon saannissa, minkä koettiin johtavan puutteelliseen riskien arviointiin ja sitä kautta oman työn laadun heikkenemiseen. (Coates 2017, 5, 7.) Riskien arviointi on tärkeä elementti lastensuojelun työssä ja sen merkitys korostui erityisesti perheväkivaltaa koskevissa tilanteissa. Tärkeän tiedon puuttumisen koettiin altistavan sosiaalityöntekijän virheille, mitkä voivat johtaa asiakkaan vakavaan vaarantumiseen (Jaakola & Pösö 2022, 364; O’Leary ym. 2018, 181).

Tutkimusaineistossa esiintyi monia ilmaisuja, joilla viitattiin tiedon käsittelyyn liittyviin käytäntöihin ja haasteisiin. Tälle löytyi selkeä yhteys työn laatuun. Tiedon keräämistä, arviointia ja tulkitsemista pidettiin keskeisenä taitona lastensuojelun sosiaalityössä (Jaakola & Pösö 2022, 361). Lastensuojelun ja poliisin välistä tiedonvaihtoa tutkivassa artikkelissa ilmeni, että poliisin käyttämä tieto koettiin eksaktiksi ja faktapohjaiseksi, kun taas lastensuojelussa käsitelty tieto koostui enemmän ihmisten subjektiivisista näkemyksistä ja kokemuksista. Tästä johtuen lastensuojelun sosiaalityöntekijät epäröivät tiedon antamista poliisille, jos eivät voineet olla täysin varmoja tiedon oikeaperäisyydestä. (Filstad Jakobsen & Filstad 2020, 130.) Erityisesti arkaluonteisen tiedon käsittelyn koettiin vaikuttavan työtapaan ja kirjaamiseen (Cairns ym. 2018, 356). Lisäksi sosiaalityöntekijöillä oli vahva ymmärrys asiakkaan oikeuksista tietoturvaan (Cairns 2018, 359) ja tietojen tallentamiseen (Cairns ym. 2018, 854) liittyen. Tärkeimpänä sosiaalityöntekijät tiedostivat laadukkaan ja täsmällisen tiedon tarpeellisuuden. Ilman tätä asiakkaan tilanteesta oli mahdotonta muodostaa luotettava kokonaiskuvaa, millä oli vaikutus työn laatuun. (Cairns ym. 2018, 360; Langenderfer-Magruder ym. 2021, 7076.)

Kokonaiskuvan hahmottaminen muodostui yhdeksi keskeisimmistä teemoista sisällönanalyysissä. Ilman luotettavaa kokonaiskuvaa sosiaalityöntekijän olisi mahdotonta toteuttaa ammatillista harkintaa ja reflektiota asiakkaan tilanteesta (Jaakola & Pösö 2022, 361). Sosiaalityön ja erityisesti lastensuojelun toimintaympäristölle on tyypillistä se, että saatavilla on pääosin vain subjektiivista, tunnelatautunutta ja epäluotettavaa tietoa (Cairns ym. 2018, 358; Jaakola & Pösö 2022, 363). Tiedoissa voi olla merkittäviä ristiriitoja ja esimerkiksi perheen vanhempien kertomat asiat saattavat olla jopa päinvastaisia sisällöltään. Erityisen hankaliksi koettiin tilanteet, joissa asiakas antaa eri ammattilaisille erilaista tietoa. (Laakonen & Pösö 2022, 363; Langenderfer-Magruder ym. 2019, 25.)

Vaikeana nähtiin myös se, että tiedon keräämiselle ei ollut riittävästi aikaa ja tiedonvaihdon joutui tekemään kiireessä (Laakonen & Pösö 2022, 371; Langenderfer-Magruder ym. 2019, 25). Monien tutkijoiden johtopäätös oli, että yllä esitetyt haasteet johtivat ammattilaisten kesken eriävään ymmärrykseen asiakkaan tilanteesta ja kokonaiskuvasta (Filstad Jakobsen & Filstad 2020, 121, 133; Laakonen & Pösö 2022, 371; Langenderfer-Magruder ym. 2019, 26; Langenderfer-Magruder 2021, 7079; Notko ym. 2022, 20). Kokonaistilanteen sumentumisella oli suoraan yhteys ammattilaisten välisen yhteistyön onnistumiseen ja luottamukseen, mitä käsitellään lisää seuraavassa luvussa.

5.3 Luottamus moniammatillisessa tiedonjaossa

Monet tutkimukseen mukaan poimitut artikkelit käsitelivät viranomaisten välistä yhteistyötä ja suurimmassa osaa niistä oli teemana perheväkivalta. Yhteistyö perustuu kommunikointiin, joka viranomaisten kesken tarkoittaa usein tiedon vaihtoa. Artikkeleissa ilmeni monenlaisia esimerkkejä siitä, miten salassapito ja haasteet tiedon vaihdossa vaikeuttivat yhteistyötä. Sosiaalityöntekijät pohtivat esimerkiksi sitä, että jos he kieltäytyvät antamasta toiselle ammattilaiselle tietoa tai jättävät yhteydenoton tekemättä, tulkitaanko se yhteistyöhaluttomuutena tai epäammattimaisuutena (Janebová 2019, 371). Haasteeksi nähtiin tiedonjaon pintapuoleisuus ja puutteellisuus, minkä katsottiin hankaloittavan hyvän yhteistyön syntymistä (Coates 2017, 3; Filstad Jakobsen & Filstad 2020, 132). Tiedonsaannin epävarmuus (Langenderfer-Magruder ym. 2019, 26) ja kokonaan ilman tietoa jääminen (O’Leary 2018, 184) heikensivät ammattilaisten välistä luottamusta ja nostatti kynnystä ottaa yhteyttä uudelleen. Epäluottamusta aiheutti myös se, että annettua tietoa ei otettu vastaan tai se ei johtanut odotettuihin jatkotoimenpiteisiin. Tämä nousi esiin esimerkiksi poliisin ja lastensuojelun välistä yhteistyötä koskevassa tutkimuksessa, joka käsiteli juuri perheväkivaltatapauksia. Lastensuojelun sosiaalityöntekijä epäroi rikosilmoituksen tekoa, koska ei luottanut siihen, että luovutettu tieto olisi asiakkaalle hyödyksi. Samankaltaista luottamuspulaa kuvailivat myös poliisit, kun kyseessä oli lastensuojeluilmoituksen tekeminen. (Filstad Jakobsen & Filstad 2020, 129.)

Tiedon jakamisen ja yhteistyön haasteeksi tunnistettiin myös niin sanottu siiloajattelu ja nurkkakuntaisuus, jota esiintyi lastensuojelun ja päihde- ja mielenterveyspalvelun työntekijöiden välillä (Coates 2017, 4–5). Tämä nousi esiin esimerkiksi tilanteissa, joissa vanhemman päihdekäyttö asetti lapsen vaaraan ja työntekijän oli harkittava lastensuojeluilmoituksen tekoa. Yhteistyön koettiin olevan parasta juuri silloin, kun kaikki osapuolet näkivät tiedonvaihdon palvelevan sekä lapsen, että vanhemman etua (Langenderfer-Magruder ym. 2021, 7079).

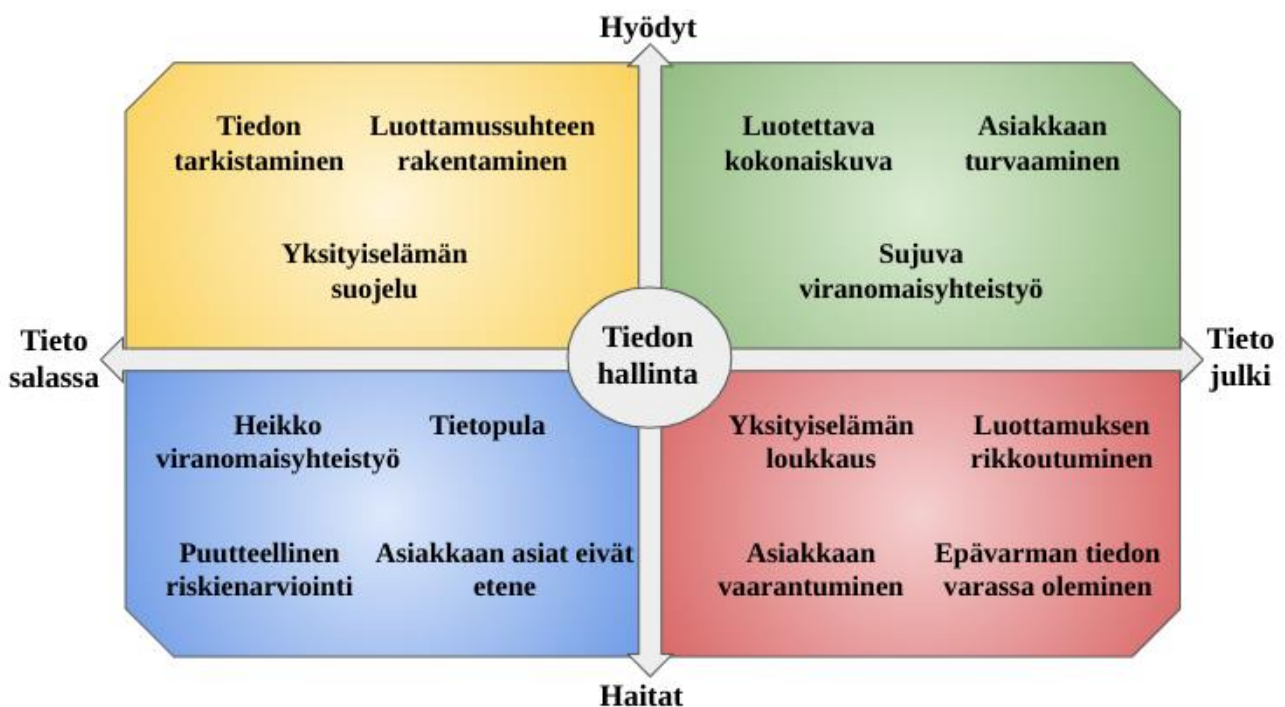
Lastensuojelun toimintakentälle on ominaista se, että jaettava tieto on arkaluonteista ja yksityistä. Se on usein asiaa, jonka asiakas on jakanut työntekijälleen luottamuksella. Tutkimusartikkeleista oli tulkittavissa, että luottamuksellisen tiedon jakaminen oli helppoa oman työtiimin sisällä, mutta selkeästi vaikeampaa tiimin ulkopuolisille (Cairns 2018, 355). Sosiaalityöntekijät käyttivät silloin harkintaa, mitä ja millä sisällöllä tietoa tulisi antaa eteenpäin (Filstad Jakobsen & Filstad 2020, 133). Selkeästi haasteellisemmaksi koettiin tilanne, jossa tietoa oltiin antamassa ammattilaiselle, joka oli entuudestaan tuntematon ja josta oli saatavilla vain nimi ja puhelinnumero (Notko & Piippo 2022, 18). Kun ammattilaiset oppivat tuntemaan toisiaan henkilökohtaisesti, se paransi ammatillista luottamusta, mikä taas nähtiin keskeisenä tiedonjaon ja yhteistyön muodostamiselle (Filstad Jakobsen & Filstad 2020, 129; O’Leary ym. 2018, 180). Luottamus yhdistettiin vahvasti tilanteeseen, jossa ammattilaisilla on samankaltainen käsitys esimerkiksi perheväkivallasta ja lapsen edusta (Filstad Jakobsen & Filstad 2020, 133). Luottamuksella tarkoitettiin henkilöä itse ihmisenä, mutta myös hänen ammattitaitoaan. Jos ammattilaisilla oli esimerkiksi ristiriitaista tietoa asiakkaan tilanteesta, aiheutti tämä luottamuspulaa ja eriäviä näkemyksiä yhteisistä tavoitteista (Coates 2017, 3–4).

Yhteistyössä ja tiedonjaossa tunnistettiin myös inhimillinen aspekti (Notko & Piippo 2022, 10, 21). Henkilökemiat eivät aina kohdanneet toisen ammattilaisen kanssa (Coates 2017, 5). Siksi tutkijat painottivatkin hyvien ihmissuhteiden tärkeyttä tiedon jaossa ja yhteistyössä (Langenderfer-Magruder ym. 2021, 7077). Hyvät ihmissuhteet ja luottamus mahdollistivat myös refleктоivat ja hypoteettiset keskustelut asiakastilanteista, joita pidettiin tärkeänä syvällisemmälle riskien kartoittamiselle (O’Leary ym. 2018, 181). Sosiaalityöntekijät tiedostivatkin yleisesti sen, että tiedon välityksessä on sekä virallisia että epävirallisia elementtejä (Langenderfer-Magruder ym. 2021, 7076). Virallisella tiedonvälityksellä tarkoitettiin esimerkiksi viranomaisen tietopyyntöä. Tietopyyntöä pidettiin kankeana, mutta tärkeänä tapana saada tietoa salassapitovelvollisuuksista huolimatta (Langenderfer-Magruder ym. 2021, 7083).

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tavoitteenani oli tutkia, miten salassapito ja tiedon hallinta vaikuttavat lastensuojelun sosiaalityöntekijän työhön. Tarkastelin aihetta erityisesti perheväkivallan kontekstissa, jossa riskitekijänä on lapsen tai vanhempaan kohdistettu väkivalta ja sen uhka. Tiedonsaanti ja luotettavan kokonaiskuvan muodostaminen ovat tärkeässä roolissa silloin, kun perheessä on väkivallan uhkaa (Lohiniva-Kärkelä 2017, 156–158). Tätä tutkiakseni kysyin: *“Millaisia tiedon saatavuuteen ja hallintaan liittyviä haasteita lastensuojelun sosiaalityöntekijä kohtaa työssään? Miten tunnistetut haasteet ilmenevät perheväkivallan kontekstissa?”* Kysymyksiin vastasin laadullisella review-tutkimuksella, joka koostui 11 vertaisarvioidusta tutkimusartikkelista, joissa käsiteltiin lastensuojelutyötä perheväkivaltatilanteissa. Tutkielman aineisto on kooltaan pieni ja hajanainen, eikä sinällään ole suoraan yleistettävissä käytäntöön. Silti se avaa uusia näkökulmia aiheeseen, jota aiemmin on tutkittu vähäisesti.

Tulosten pohjalta olen muodostanut kuvioon 1 synteesin, johon olen tiivistänyt tiedon hallintaan liittyvää tasapainoilua ja ilmiöitä perheväkivaltatilanteissa. Tiedonjaon jarruttamisella ja salaamisella on sekä hyötyjä että haittoja, joita olen koonnut kuvion vasemmanpuoleisiin ruutuihin. Tiedon salaamiseen hyödyiksi tunnustetaan muun muassa luottamussuhteen rakentuminen asiakkaan kanssa sekä yksityiselämän suojeleminen (keltainen ruutu). Tiedon salaamisen haittoina nähdään esimerkiksi

Kuvio 1. Lastensuojelun sosiaalityöntekijän työssä esiintyvä tiedon hallinnan nelikenttä perheväkivaltatapauksissa.

ongelmat viranomaisten välisessä yhteistyössä ja asiakkaan asioiden hidas eteneminen (sininen ruutu). Vastaavasti avoin ja nopea tiedonjako tuottaa hyötyjä asiakkaalle, sosiaalityöntekijälle itselleen sekä viranomaisten väliselle yhteistyölle (vihreä ruutu). Toisaalta liian nopea ja hätäinen tiedon käyttö ja jakaminen saattavat johtaa luottamuksen rikkoontumiseen, vaaratilanteisiin tai oikeudellisiin loukkauksiin (punainen ruutu). Nelikentän risteävillä nuolilla kuvataan sitä, miten moninaisia ja vastakkaisia seurauksia tiedon käsittelyllä voi samanaikaisesti olla.

Miten yllä esitetty tasapainoilu hyötyjen ja haittojen kanssa sitten vaikuttaa sosiaalityöntekijän työhön? Tutkielman keskeinen johtopäätös on, että salassapito ja tiedon hallintaan liittyvät haasteet aiheuttavat perheväkivaltatapauksissa ammattilaisen kuormittumista. Lastensuojelutyön kuormittavuus ei sinällään ole yllättävä löydös ja aihetta on laajasti tutkittu aiemminkin. Suomalaisessa tutkimuksessa lastensuojelun kuormitustekijöinä on tunnistettu muun muassa liian korkeat asiakasmäärät ja siihen liittyvä työajan riittämättömyys (Wilén 2018, 4–14) sekä säästö- ja tehokkuusvaatimukset (Mänttari-van der Kuip 2014). Lastensuojelun sosiaalityöntekijöillä esiintyy enemmän työuupumista ja sekundääritraumatisoitumista, kuin niillä sosiaalityöntekijöillä, jotka eivät tee lastensuojelutyötä (Baldschun ym. 2019). Sen sijaan vähemmän on tutkittu salassapitoon ja tiedonsaantiin liittyvää työntekijän kuormittumista, johon tässä tutkielmassa löytyi selkeitä viitteitä. Kuormitustekijöiksi tunnistettiin muun muassa epävarmuus omasta ammattitaidosta tiedon käsittelyssä (Cairns ym. 2018, 357; Janebová 2019, 370), huoli salassapitovelvollisuuden tai muun lain rikkomisesta (Cairns ym. 2018, 356; O’Leary ym. 2018, 180) ja luotettavan tiedon puuttuminen (Jaakola & Pösö 2022, 363). Lisäksi salassapitoon ja tiedon hallintaan liittyy myös organisatorisia, vallankäyttöön ja eettisyyteen liittyviä ristiriitoja, jotka pakottavat sosiaalityöntekijöitä kuormittaviin kompromisseihin (Cairns ym. 2018, 358, 360; Jaakola & Pösö 2022, 361; Segal 2023, 42). Tämä löydös on yhtenevä aiemman tutkimuksen kanssa, sillä erityisesti organisaatioon ja työnantajaan liittyvät arvoriitit on yhdistetty sosiaalityöntekijöitä kuormittaviksi tekijöiksi (esim. McFadden ym. 2018; Baldschun ym. 2019). Aihetta olisi hyvä tutkia vielä lisää, jotta sosiaalityöntekijöiden kuormitustekijät tunnistettaisiin riittävän kattavasti ja jotta erityisesti salassapitoon ja tiedon hallintaan liittyvät haasteet tulisivat näkyviksi.

Toinen tekemäni johtopäätös liittyy lastensuojelun työn laatuun ja ydintehtävien toteutumiseen, jotka ovat yhteiskunnallisesti tärkeitä teemoja. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaiseman Lastensuojelun laatusuosituksen mukaan lapsen edun suojeleminen edellyttää ammattilaiselta huolellista perehtymistä lapsen elämäntilanteeseen, jolla tarkoitetaan kokonaisvaltaista arviointia (Malja ym. 2018, 13–14). Lisäksi laadukkaan lastensuojelutyön periaatteena pidetään vastuullista

päätöksentekoa (Mt., 16). Tutkielmani tulosten perusteella voidaan todeta, että salassapito ja tiedon hallintaan liittyvät haasteet vaikeuttavat luotettavan kokonaiskuvan muodostamista (esim. Cairns ym. 2018, 360; Langenderfer-Magruder ym. 2021, 7076). Tämä saattaa johtaa puutteelliseen riskienarviointiin (esim. Coates 2017, 5 ja 7) ja sitä kautta aiheuttaa lapsen tai vanhemman vakavan vaarantumisen (Jaakola ja Pösö 2022, 364; O’Leary ym. 2018, 181). Johtopäätös korostuu erityisesti perheväkivaltatilanteissa, joissa sosiaalityöntekijän on tehtävä kriittisiä päätöksiä puutteellisen ja epäluotettavan tiedon valossa. Löydös on yhtenevä vallitsevan tutkimuksen kanssa, sillä esimerkiksi Munron (2019, 124–125) mukaan lastensuojelun ammattilaiset tekevät työtä epävarmuustekijöiden ympäröimänä ja ovat jatkuvasti alttiita virheelliselle päätöksenteolle. Munro korostaa, että hyvällä tiedonvälityksellä voidaan mahdollistaa luotettavampi päätöksenteko, lapsen suojeleminen, aiempi ja tehokkaampi puuttuminen perheen tilanteeseen, parantunut viranomaisyhteistyö sekä parempi työn vaikuttavuus ja resurssien kohdentaminen (Mt., 129). Niin ikään myös Benbenishty ja Fluke (2020) kiinnittävät huomiota lastensuojelun päätöksenteon virhealttiuteen tilanteissa, joissa tieto on epävarmaa ja monitulkintaista. Näin ollen totean, että salassapidon ja tiedonsaannin ongelmilla on suora vaikutus lastensuojelun ydintehtävien, kuten lapsen edun ja vastuullisen päätöksenteon toteutumiseen.

Tutkielmani kolmas johtopäätös koskee viranomaisten välistä kommunikointia ja yhteistyötä. Lastensuojelun laatusuosituksen mukaan perheväkivaltaa sekä lapsen kaltoinkohtelua koskevat tilanteet edellyttävät monialaista yhteistyötä ja tiedonvaihtoa, jota koordinoi lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä (Malja ym. 2018, 24–25). Lastensuojelua tekevän sosiaalityöntekijän harteilla ei yksin ole asiakasperheen kanssa tehtävä työ, vaan hänen vastuullaan on myös varmistaa, että mukana olevilla viranomaisilla on oikeanlainen ja yhtenevä käsitys kokonaiskuvasta ja lapsen tuen tarpeesta. Tulosteni perusteella salassapito ja tiedonsaanti aiheuttavat monenlaisia ongelmia ja kankeutta viranomaisten välisessä yhteistyössä (esim. Langenderfer-Magruder ym. 2019, 26; Filstad Jakobsen & Filstad 2020, 129). Tähän liittyvät haasteet ovat kuitenkin ohitettavissa hyvällä kommunikaatiolla ja luottamuksen rakentamisella ammattilaisten kesken (Langenderfer-Magruder ym. 2021, 7079.) Kääntäen ilmaistuna, yhteisen luottamuksen puute tekee yhteistyöstä ja tiedon vaihdosta vaikeaa ja kuormittavaa. Myös Mönkkönen kumppaneineen (2022) tunnistaa luottamuksen tärkeyden perheväkivaltaa koskevassa moniammatillisessa tiedon jaossa. Riskinä on, että ammattilaiset kokevat oman ammatillisen aseman uhatuksi, jolloin keskustelu kääntyy dialogisuuden sijaan oman aseman puolusteluksi. (Mönkkönen ym. 2022.) Tutkielmani analyysissä tämä tunnistettiin niin sanotuksi siiloajatteluksi, jonka koetaan haittaavan moniammatillista tiedonjakoa ja yhteistyötä (esim. Coates 2017, 4–5). Siiloajattelun ongelmallisuutta on sosiaali- ja terveysalalla raportoitu aiemmin erityisesti

johtajuudessa (esim. Vakkala & Palo 2016, 206–207), mutta omien tulosteni perusteella sitä esiintyy kaikilla työntekijätasoilla. Tiedonjaon ja ammatillisen luottamuksen ongelmat nousevat esiin myös Timonen-Kallion ja kumppanien (2017) tutkimuksessa, joka analysoi lastensuojelun ja mielenterveyspalveluiden välistä yhteistyötä. Lastensuojelun ja terveydenhuollon välisinä ongelmina korostuvat erityisesti epärealistiset odotukset ja käsitykset toisen ammattilaisen toiminnasta (Timonen-Kallio ym. 2017).

Yhteenvedon totean, että salassapitoon ja tiedon hallintaan liittyviä haasteita on tunnistettavissa kolmella tasolla: sisäisesti (ammatillinen epävarmuus, kuormittuminen), asiakastyössä (lapsen edun varmistaminen, kokonaiskuvan hahmottaminen) ja moniammatillisessa yhteistyössä (luottamus, yhteinen päämäärä). Kiinnostava löydös on, miten juridisten reunaehtojen vallitessa psyykkiset, inhimilliset ja sosiaaliset tekijät ilmenevät ja korostuvat. Aihetta olisi mielenkiintoista tutkia teorialähtöisesti Banksin ja kumppanien (2008, 894) kuvaaman institutionaalisen empatian viitekehyksessä. Sosiaalityöntekijöiden työssä kuormittuminen on aktiivisesti keskusteltu aihe (esim. Wilén 2018, 4–14; Mänttari-van der Kuip 2022), mutta vähemmän on kiinnitetty huomiota siihen, miten tiedon hallintaan liittyviin haasteet vaikuttavat kokonaisuuteen. Tämäkin puhuu sen puolesta, että aihetta olisi hyvä tutkia lisää, jotta sosiaalityöntekijöiden kuormitustekijät tunnistettaisiin mahdollisimman kattavasti. Vakavimmillaan tiedon saatavuuteen ja salassapitoon liittyvät ongelmat voivat vaarantaa asiakasturvallisuuden ja vähintään heikentää työn laatua. Ongelma on tunnistettu jo aiemmin, mutta toistaiseksi siihen kohdistetut kehittämistoimenpiteet ja lainsäädännön muutokset eivät ole olleet riittäviä. Aihe on ajankohtainen, koska sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisvastuu on hiljattain siirretty hyvinvointialueille, mikä asettaa haasteita ammattilaisten väliselle yhteistyölle ja tiedonvälitykselle (Sosiaali- ja terveysministeriö 2023).

LÄHTEET

Kirjallisuuslähteet:

Aho, Anna Liisa & Remahl, Anni & Paavilainen, Eija (2017). Homicide in the western family and background factors of a perpetrator. *Scandinavian Journal of Public Health*, 45(5), 555–568.

Ahonen, Arja (2017) Teoksessa Minna Sinkkonen & Jukka Mäkelä (toim.) LASTA-hanke. Kokemuksia viranomaisten yhteistyön ja tietojenvaihdon koordinoinnista lapsen kohdistuneissa pahoinpitely- tai seksuaalirikoksen epäilytilanteissa. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Alasuutari, Pertti (2011) *Laadullinen tutkimus 2.0*. Tampere: vastapaino.

Alhanen, Kai (2014) *Vaarantunut suojeluvalta – Tutkimus lastensuojelujärjestelmän uhkatekijöistä*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere: Suomen yliopistopaino.

Baldschun, Andreas & Hämäläinen, Juha & Töttö, Pertti & Rantonen, Otso & Salo, Paula (2019) Job-strain and well-being among Finnish social workers: exploring the differences in occupational well-being between child protection social workers and social workers without duties in child protection. *European journal of social work* 22.1, 43–58.

Banks, Duren & Nicole Dutch & Kathleen Wang (2008) Collaborative efforts to improve system response to families who are experiencing child maltreatment and violence. *Journal of interpersonal violence* 23.7, 876–902.

Benbenishty, Rami & Fluke, John (2020) Frameworks and models in decision making and judgment in child welfare and protection. Teoksessa John Fluke, Mónica López, Rami Benbenishty, Erik J. Knorth & Donald J. Baumann (toim.) *Decision making and judgment in child welfare and protection: Theory, research, and practice*. New York: Oxford University Press, 4–26.

Hakalehto-Wainio, Suvianna (2011) Lasten oikeudet lasten oikeuksien sopimuksessa. *Defensor legis* 4/2011, 510–525.

Heino, Eveliina & Veistilä, Minna & Lamponen, Tuuli (2023) Changes to assessments of child well-being brought about by the COVID-19 pandemic - Finnish family services and child welfare services supervisors' perspective. *European journal of social work*, 1–13.

Huhtanen, Raija (2020) Suostumus huostaanottoon. *Lakimies* 118(3–4), 300–323.

Huuskonen, Saila (2014) Dokumentointi ja tiedon käyttö asiakastietojärjestelmässä lastensuojelun työtehtävissä. *Informaatiotutkimus* 33.2.

Huuskonen, Saila & Vakkari, Pertti (2015) Selective Clients' Trajectories in Case Files: Filtering Out Information in the Recording Process in Child Protection. *The British journal of social work*

45.3, 792–808.

Kallio, Tomi J. (2006) Laadullinen review-tutkimus metodina ja yhteiskuntatieteellisenä lähestymistapana. *Hallinnon tutkimus*, 25(2), 18–28.

Kalliomaa-Puha, Laura & Kotkas, Toomas & Rajavaara, Marketta (2014) Harkitusti sosiaaliturvaa. Harkintavalta tutkimuskohteena. Teoksessa Laura Kalliomaa-Puha, Toomas Kotkas & Marketta Rajavaara (toim.) *Harkittua? Avauksia sosiaaliturvan harkintavallan tutkimukseen*. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.

Kuusisto-Niemi, Sirpa (2016) Tiedon hallinta sosiaalihuollossa: tiedonhallinnan paradigma opetuksen ja tutkimuksen perustana. Itä-Suomen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta. Väitöskirja.

Kuusisto-Niemi, Sirpa & Kääriäinen, Aino (2005) Hiljaisen tiedon vallasta näkyvän tiedon valtaan. Puheenvuoro tiedon näkyväksi tekemisen puolesta. *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*, 13(4), 452–460.

Lamponen, Tuuli (2023) Kiireellisen sijoituksen päätöksenteko arkisena työtehtävänä lastensuojelussa. *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti* 31.2 (2023): 218–225.

Lehti, Martti (2020) Henkirikoskatsaus 2020. Katsauksia 41/2020. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.

Leppäkoski, Tuija & Laajasalo, Taina & Mäkelä, Jukka & Rajala, Rika & Paavilainen, Eija (2021) Askeleita kohti lapsiin kohdistuvan väkivallan riskiarvioinnin työkalua kartoittava katsaus lapsiin kohdistuvan väkivallan riskitekijöistä. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 58.4, 457–474.

Lohiniva-Kärkelä, Mirva (2017) Salassapito- ja ilmoitusvelvollisuus lähisuhdeväkivallasta. Teoksessa Johanna Niemi, Heini Kainulainen & Päivi Honkatukia (toim.) *Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma*. Tampere: Vastapaino.

Malja, Marjo & Puustinen-Korhonen, Aila & Petrelius, Päivi & Eriksson, Pia (toim.) (2019) Lastensuojelun laatusuositus. *Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja* 2019:8. Sosiaali- ja terveysministeriö ja Suomen Kuntaliitto.

Marttala, Pia (2011) Parisuhdeväkivallan monet muodot. Teoksessa Riitta Hannus, Sirkku Mehtola, Luru Natunen & Auli Ojuri (toim.) (2011) *Veitsen terällä. Naiseus ja parisuhdeväkivalta*. Ensi- ja turvakotien liiton raportti 13. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino, 37–50.

McFadden, Paula & Mallett, John & Leiter, Michael (2018) Extending the two-process model of burnout in child protection workers: The role of resilience in mediating burnout via organizational

factors of control, values, fairness, reward, workload, and community relationships. *Stress and health*. 34 (1), 72-83.

Munro, Eileen (2019) Decision-making under uncertainty in child protection: Creating a just and learning culture. *Child & family social work* 24.1, 123–130.

Myers, Wade C. & Lee, Erica & Montplaisir, Rose & Lazarou, Emily & Safarik, Mark & Choon Heng, & Chan, Oliver & Beauregard, Eric (2021) Revenge filicide: An international perspective through 62 cases. *Behavioral sciences & the law*. 39 (2), 205–215.

Mäenpää, Olli (2023) *Hallinto-oikeus*. 3. uudistettu painos. Helsinki: Alma Talent.

Mänttari-van der Kuip, Maija (2014) The Deteriorating work-related well-being among statutory social workers in a rigorous economic context. *European journal of social work*. 17(5), 672–688.

Mänttari-van der Kuip, Maija (2022) Palvelujärjestelmään liittyvät rakenteelliset haasteet ja työntekijöiden toimintamahdollisuudet julkisen sektorin lastensuojelutyössä. *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*. 30(1), 21–43.

Mönkkönen, Kaarina & Hyvärinen, Marja-Leena & Kekoni, Taru & Jaakkola, Jenni & Tiilikainen, Elisa (2022) Moniammatillinen tiedonmuodostus - neuvottelua välitilassa. *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*, vol. 30, 232–250.

Nikupeteri, Anna & Lappi, Carita & Lohiniva-Kerkelä, Mirva & Kauppi, Arto & Laitinen Merja (2017) Potentiaalisesti tappava parisuhde? Erotilanteen uhkaavuus ja uhrien suojaamisen edellytykset sukupuolistuneen väkivallan viitekehyksessä. *Oikeus* 3/2017, 290–309.

Piispa, Minna & Taskinen, Jukka & Ewalds, Helena (2012) Selvitys perhe- ja lapsensurmien taustoista vuosilta 2003–2012. Sisäasiainministeriön julkaisut 35/2012. Helsinki: Sisäasiainministeriö.

Piispa, Minna & October Martta (2017) Vaikuttava työkalu toistuvaan parisuhdeväkivaltaan puuttumiseen. *Yhteiskuntapolitiikka* 3, 304–312.

Posio, Sirpa (2008) Yksityisyyden suoja sosiaalihuollossa. *Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja, A-sarja N:o 283*. Helsinki: Suomalainen lakimiesyhdistys.

Pösö, Tarja & Pekkarinen, Elina & Helavirta, Susanna & Laakso, Riitta (2018) ‘Voluntary’ and ‘involuntary’ child welfare: Challenging the distinction. *Journal of Social Work*, 18(3), 253–272.

Puusa, Anu & Julkunen, Sara (2020) Uskottavuuden arviointi laadullisessa tutkimuksessa. Teoksessa Anu Puusa & Pauli Juuti (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Helsinki: Gaudeamus, 189–201.

Rajavaara, Marketta (2014) Ammattilaisten harkintavalta sosiaaliturvan edellytyksenä ja riskinä. Teoksessa Laura Kalliomaa-Puha, Toomas Kotkas & Marketta Rajavaara (toim.) Harkittua? Avauksia sosiaaliturvan harkintavallan tutkimukseen. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.

Ronkainen, Suvi (2017) Mitä väkivalta on? Teoksessa Johanna Niemi, Heini Kainulainen & Päivi Honkatukia (toim.) Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Tampere: Vastapaino, 19–35.

Räty, Tapio (2019) Lastensuojelulaki: käytäntö ja soveltaminen. 4. painos. Helsinki: Edita.

Salminen, Ari (2011) Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyypeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Opetusjulkaisuja 62, julkisjohtaminen 4. Vaasan yliopisto.

Sinko, Päivi (2003) Laki ja lastensuojelu. Juridisoivat käytännöt sosiaalityön arjessa ja asiantuntijuuden määrittelyssä. Palmenia-kustannus.

Sisäministeriö (2014) Perhe- ja lapsisurmien ehkäisy ja estäminen ja viranomaisten välinen tiedonvaihto. Työryhmän selvitys. Helsinki: Sisäministeriö.

Sosiaali- ja terveysministeriö (2023) Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus (sote-uudistus). Verkkosivu <https://stm.fi/soteuudistus> viitattu 25.1.2024.

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos (2023) Lastensuojelu 2022. Tilastoraportti 24/23.

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos (2024) Tiedonhallinta sosiaali- ja terveysalalla. Mitä tiedonhallinta on? Verkkosivu <https://thl.fi/aiheet/tiedonhallinta-sosiaali-ja-terveysalalla/mita-tiedonhallinta-on> viitattu 25.1.2024.

Timonen-Kallio, Eeva & Juha Hämäläinen & Eila Laukkanen (2017) Interprofessional collaboration in Finnish residential childcare: Challenges in incorporating and sharing expertise between the child protection and health care systems. *Childcare in practice: Northern Ireland journal of multidisciplinary childcare practice* 23.4, 389–403.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2009) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusyhtiö Tammi.

Tuori, Kaarlo & Kotkas, Toomas (2016) Sosiaalioikeus. 5. Painos. Helsinki: Alma Talent.

Vakkala, Hanna & Palo, Miia (2016) Tietoperustaisuus ja tietokulttuuri johtamistyössä. Teoksessa Antti Syväjärvi & Ville Pietiläinen (toim.) Inhimillinen ja tehokas sosiaali- ja terveysjohtaminen. Tampere University Press. Tampere: Suomen Yliopistopaino Oy, 187–226.

Wilén, Leena (2018) Kohtaamisia? – lastensuojelun arki työntekijöiden näkökulmasta. Lastensuojelun keskusliitto.

Whittemore, Robin & Knafl, Kathleen (2005) The integrative review: updated methodology. *Journal of Advanced Nursing* 52(5), 546–553.

Yhdistyneiden kansakuntien lasten oikeuksien sopimus (1989) Verkkosivu <https://www.ykliitto.fi/yk-teemat/ihmisoikeudet/lasten-oikeudet> viitattu 7.10.2023.

Yleinen suomalainen asiasanasto (2024) Finto: suomalainen asiasanasto- ja ontologiapalvelu. Verkkosivu <https://finto.fi/tt/fi/page/t7> viitattu 31.1.2024.

Lainsäädäntö:

Asiakaslaki 22.9.2000/812. Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista.

GDPR (2016) The General Data Protection Regulation, yleinen tietosuoja-asetus, Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukset (EU) N:o 2016/679, luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta (EUVL L 119, 4.5.2016, s. 1–88).

Hallintolaki 6.6.2003/434.

Henkilötietolaki 523/1999.

Julkisuuslaki 21.5.1999/621. Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta.

Lapsenhuoltolaki 8.4.1983/361. Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.

Poliisilaki 872/2011.

Potilaslaki 17.8.1992/785. Laki potilaan asemasta ja oikeuksista.

Rikoslaki 19.12.1889/39

Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301.

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731.

Tietosuojalaki 5.12.2018/1050.

Virallislähteet:

HE 30/1998. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi viranomaisten toiminnan julkisuudesta ja siihen liittyviksi laeiksi.

HE 309/1993 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta.

HE 164/2014 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle sosiaalihuoltolaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

Oikeuskäytäntö ja laillisuusvalvonta:

AOK 17.10.2014 dnro 1148/1/2012: Apulaisoikeuskanslerin päätös 17.10.2014 kanteluun lastensuojeluasian käsittelyä koskevassa asiassa.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin (2003) K.A. v. Finland, 27751/95, 14.01.2003.

LIITE 1

AINEISTON ESITTELY

	Tutkimusartikkeli	Tutkimusmetodi	Kuvaus
1.	Cairns, Isobel & Monique, Jonas & Wallis, Katharine (2018) The ethics of sharing: how do social workers decide what to record in shared health records? Ethics and social welfare 12.4, 348–369.	Laadullinen haastattelututkimus. Vertaisarvioitu.	Uusi-Seelanti. Tutkii sairaalassa työskentelevien sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä kirjaamisesta ja tiedon jakamisesta.
2.	Coates, Dominiek (2017) Working with families with parental mental health and/or drug and alcohol issues where there are child protection concerns: Inter-agency collaboration. Child & family social work 22.S4, 1–10.	Laadullinen haastattelututkimus. Vertaisarvioitu.	Australia. Tutkii lastensuojelun ja mielenterveys- ja päihdetyön välistä yhteistyötä, riskien tunnistamista ja tiedonvaihtoa.
3.	Filstad Jakobsen, Helene & Filstad, Cathrine (2020) Crossing knowledge boundaries in interprofessional collaborations: knowledge sharing in the child’s best interest. Nordic journal of studies in policing 7.2, 121–136.	Laadullinen haastattelututkimus. Vertaisarvioitu.	Norja. Tutkii lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden ja poliisin näkemyksiä tiedonvaihdosta ja salassapidosta.
4.	Jaakola, Anne-Mari & Pösö, Tarja (2022) Lapsen tilanteen arvioiminen lastensuojelussa: analyysia asiakasturvallisuuden ja laadun näkökulmasta. Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti, Vol.30 (4),359–375.	Määrällinen. Väitöskirjan yhteydessä julkaistu kyselytutkimus. Vertaisarvioitu.	Suomi. Tutkii lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä asiakasturvallisuudesta.
5.	Janebová, Radka (2019) “But don’t tell anybody”: The dilemma of confidentiality for the lone social worker in the context of child	Laadullinen autoetnografinen tutkimus. Vertaisarvioitu.	Tšekki. Käsittelee salassapitovelvollisuuden pulmallisuutta perheväkivaltaa koskevassa lastensuojelutyössä.

	protective services. <i>International Social Work</i> , 62(1), 363–375.		
6.	Langenderfer-Magruder, Lisa & Alven, Lucas & Wilke, Dina & Spinelli, Carmella (2019) 'Getting everyone on the same page': Child welfare workers' collaboration challenges on cases involving intimate partner violence. <i>Journal of family violence</i> 34, 21–31.	Laadullinen ja määrällinen kyselytutkimus. Vertaisarvioitu.	Yhdysvallat. Tutkii lastensuojelun ja väkivaltatyö ammattilaisten välisen yhteistyön haasteita ja tiedonvaihtoa.
7.	Langenderfer-Magruder, Lisa & Olson, Cassandra & Wilke, Dina J. & Alven, Lucas (2021) RISE up: facilitating frontline responder collaboration on co-occurring child welfare and intimate partner violence cases. <i>Journal of interpersonal violence</i> 36.15–16, 7067–7089.	Laadullinen ja määrällinen kyselytutkimus. Vertaisarvioitu.	Yhdysvallat. Tutkii lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä yhteistyöstä ja tiedonsaannista perheväkivaltaa koskevissa tapauksissa. Esittelee RISE-yhteistyömallin ruohonjuuritason työntekijöille.
8.	Løvseth, Lise Tevik (2017) The hidden stressor of child welfare workers: client confidentiality as a barrier for coping with emotional work demands. <i>Child & family social work</i> . Vol. 22(2), 923–931.	Määrällinen kyselytutkimus. Vertaisarvioitu.	Norja. Selvitti salassapitovelvollisuuden vaikutusta lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden psyykkiseen selviämiseen.
9.	Notko, Marianne & Husso, Marita & Piippo, Sisko & Fagerlund, Monica & Houtsonen, Jarmo (2022). Intervening in domestic violence: interprofessional collaboration among social and health care professionals and the police. <i>Journal of interprofessional care</i> , 36(1), 15–23.	Laadullinen haastattelututkimus. Vertaisarvioitu.	Suomi. Tutkii lastensuojelun, terveydenhuollon ja poliisin ammattilaisten näkemyksiä yhteistyöstä ja tiedonvaihdosta perheväkivallan kontekstissa.
10.	O'Leary, Patrick & Young, Amy & Wilde, Tracy & Tsantefski, Menka (2018) Interagency working in child	Laadullinen haastattelututkimus. Vertaisarvioitu.	Australia. Tutkii perheväkivallan parissa työskentelevien

	protection and domestic violence. Australian social work 71.2, 175–188.		ammattilaisten näkemyksiä yhteistyöstä, turvallisuudesta ja tiedonvaihdosta. Mukana lastensuojelun, poliisin ja väkivaltatyön ammattilaisia.
11.	Segal, Michal (2023) The Conflict between maintaining confidentiality in social work and protecting a minor from harm. Journal of family social work 26.1, 31–44.	Laadullinen tapaustutkimus. Vertaisarvioitu.	Israel. Analysoi kahta salassapitoon liittyvää oikeustapausta, jossa syytettynä oli lastensuojelun sosiaalityöntekijä